

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000 basisanalyse 2016-2021

Revideret udgave

Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne

Natura 2000-område nr. 186,
Habitatområde H162,
Fuglebeskyttelsesområde F80

Kolofon

Titel:

Natura 2000-basisanalyse 2016-2021
Revideret udgave
Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne
Natura 2000-område nr. 186
Habitatområde H162
Fuglebeskyttelsesområde F80

Emneord:

Habitatdirektivet, fuglebeskyttelsesdirektivet,
Miljømålsloven, basisanalyse.

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2014

ISBN nr.

978-87-7091-338-6

Dato:

18. december 2014

Forsidefoto

Naturtyper i Årsdale Ret i Paradisbakkerne
Fotograf: Mogens Holmen

Resume:

Natura 2000-basisanalyse for Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne (nr. 186). Basisanalysen sammenfatter landsdækkende, kvalitetssikrede data for de arter og naturtyper, som Natura 2000-området er udpeget af hensyn til. Basisanalysen indeholder en kortlægning af naturtyper og levesteder, en vurdering af naturtilstanden og en foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler) mod en god naturtilstand.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2016-2021)	4
1.1 Basisanalysens indhold	5
1.2 Natura 2000-planprocessen	5
1.3 Udpegningsgrundlag	6
1.4 Datagrundlaget	6
1.4.1 Datagrundlag arter	7
1.4.2 Datagrundlag naturtyper på land	8
2. Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne	9
2.1 Områdebeskrivelse	9
2.2 Udpegningsgrundlag	11
2.3 Områdets naturtyper	12
2.3.1 Områdets terrestriske naturtyper	13
2.3.2 Områdets sø-natur	14
2.4 Områdets arter	16
2.4.1 Habitatområdets udpegede arter	16
2.4.2 Fuglearter	19
2.5 Naturtilstand og tilstand af arters levesteder	22
2.5.1 Udvikling i naturtypens areal	23
2.5.2 Naturtypernes tilstand og udvikling	25
2.5.3 Sø-natur	26
2.5.4 Levestedskortlægning og tilstandsvurdering	26
2.6 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)	28
2.6.1 Trusler, der vurderes konkret i denne basisanalyse	28
2.6.2 Trusler, der ikke er omfattet af denne basisanalyse	38
2.7 Igangværende indsats	39
3. Litteratur	43

1. Natura 2000-basisanalyse (planperiode 2016-2021)

EU's Natura 2000-direktiver (fuglebeskyttelsesdirektivet og habitatdirektivet) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter af europæisk betydning.

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter (habitatdirektivet) med senere ændringer og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle (fuglebeskyttelsesdirektivet)

Danmark har valgt at gøre dette ved en systematisk og tilbagevendende Natura 2000-planlægning, der på grundlag af direktivforpligtelsen og den nationale naturovervågning for 6-årige planperioder (dog 12-årige for skovbevoksede fredsskovpligtige arealer) prioriterer den krævede indsats. Planperioden 2016-21 dækker derfor som udgangspunkt ikke de fredsskovpligtige arealer.

Natura 2000-planlægningen sker efter reglerne i miljømålsloven og bekendtgørelse om Natura 2000-skovplanlægning, der fastsætter, at en Natura 2000-plan består af:

- Mål for naturtilstanden i Natura 2000-området.
- Indsatsprogram.

Indsatsprogrammet for det enkelte Natura 2000-område udarbejdes på baggrund af en basisanalyse og foreliggende overvågningsdata.

Basisanalysen skal indeholde følgende elementer:

- Kortlægning af habitatnaturtyper og levesteder for arter, som områderne er udpeget for.
- Vurdering af tilstand og foreløbig vurdering af trusler.
- Et resumé, som på kortbilag angiver beliggenheden af de kortlagte arealer og tilstanden.

Basisanalysen indgår efter seneste ændring af miljømålsloven ikke som en del af Natura 2000-planen, men præsenterer datagrundlaget for denne plan.

Basisanalysen for planperiode 2016 -2021 blev offentliggjort 20. december 2013. Basisanalysen er siden blevet revideret og suppleret med tilstandsvurdering af en række kystnaturtyper samt med nye data om levesteder for ynglefugle. Enkelte steder er der foretaget supplerende kortlægning og tilstandsvurdering af mindre naturarealer. Endvidere har bemærkninger fra kommuner og andre interessenter indgået i revisionen af basisanalysen. Oplysninger om igangværende indsats er endvidere blevet opdateret med seneste opgørelser fra NaturErhvervstyrelsen.

1.1 Basisanalysens indhold

Basisanalysen er grundlaget for målfastsættelse og indsatsprogram i Natura 2000-planen for de enkelte, udpegede Natura 2000-områder. Basisanalysen fokuserer på Natura 2000-forpligtelser og dermed på de arter og naturtyper, som området er udpeget for at beskytte.

Basisanalysen er udarbejdet på grundlag af de nationalt indsamlede og/eller kvalitetssikrede data, der indhentes gennem det nationale overvågningsprogram for vand og natur - NOVANA. Data er offentligt tilgængelige på Danmarks Miljøportal. Naturstyrelsen har i årene 2010-12 gennemført en fornyet og udvidet kortlægning af de enkelte habitatnaturtyper og visse arters levesteder, og data herfra udgør sammen med tilstandssystemerne for de enkelte naturtyper og visse arters levesteder omdrejningspunktet for basisanalysen.

Vurderinger af de enkelte naturtyper og arters bevaringsstatus og de negative påvirkninger, som de er udsat for, bygger på NOVANA-rapporter over samme data udarbejdet af Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) ved Århus Universitet. Rapporterne er udarbejdet som led i DCE's funktion som fagdatacenter for det nationale overvågningsprogram. Vurdering af forstyrrelser af fugle og pattedyr bygger på DCE-rapporten - "Vurdering af forstyrrelsestrusler i Natura 2000-områderne", der er udarbejdet for Naturstyrelsen i forbindelse med opfølgningen på den 1. Natura 2000-plan.

Der findes andre data om naturen i Natura 2000-områderne. Disse er dog ikke tilstrækkeligt ensartede og landsdækkende til, at Naturstyrelsen har inddraget dem i de statslige basisanalyser, som blandt andet skal danne grundlag for en national prioritering af indsatsen i 2. planperiode. Mange af disse data vil med fordel kunne indgå i senere faser af planlægningen, ikke mindst i forbindelse med fastsættelse af konkrete forvaltningstiltag.

Natura 2000-planlægningen 2016-21 vedrører som udgangspunkt kun de arealer, der er omfattet af miljømålsloven, da planperioden for arealer omfattet af skovloven er 12 år (2010-21). Naturstyrelsen har alligevel for fuldstændighedens skyld valgt i basisanalysen at medtage alle indsamlede artsdata – uanset visse datasæt vedrører arealer omfattet af skovloven.

Selvom basisanalysen er udarbejdet midt i gennemførelsen af den 1. Natura 2000-plan, vil der for hvert enkelt område indgå en foreløbig status for gennemførelsen af den 1. plan byggende på tilgængelig viden om tilsagn om tilskud efter landdistriktsstøtteordningerne og godkendte EU-projekter (Life+).

1.2 Natura 2000-planprocessen

Planprocessen for de statslige Natura 2000-planer er fastsat i miljømålsloven. Med ændringen af miljømålsloven med virkning fra 1. juni 2013 er processen:

Natura 2000-planen udarbejdes efter forudgående drøftelse med de berørte statslige, kommunale og regionale myndigheder og med inddragelse af nationalparkbestyrelser, foreninger, organisationer og lodsejere, som har en væsentlig interesse i planen.

De tværgående, overordnede drøftelser foregår på nationalt niveau. På regionalt niveau præsenterer Naturstyrelsen basisanalyser, og et muligt planindhold drøftes. Basisanalyserne offentliggøres senest samtidig med, at drøftelser med de berørte interessenter indledes.

Forslag til Natura 2000-planer for 2016-21 offentliggøres senest 1 år efter offentliggørelsen af basisanalyserne. Miljøministeren (Naturstyrelsen) fastsætter en frist på mindst 12 uger for

indgivelse af høringsvar vedr. planforslagene. Miljøministeren vedtager efterfølgende planen. Der gælder dog særlige høringsregler, hvis det offentliggjorte planforslag ændres væsentligt.

1.3 Udpegningsgrundlag

For hvert Natura 2000-område findes et udpegningsgrundlag, der ud fra de af EU fastsatte regler rummer de internationalt væsentlige arter og naturtyper for det pågældende område. For disse dyr, fugle, planter og naturtyper er der inden for de udpegede Natura 2000-områder en særlig forpligtelse. Det er alene de arter og naturtyper, der er på områdernes udpegningsgrundlag som behandles i denne basisanalyse.

De danske fuglebeskyttelsesområder blev udpeget i 1983 med en lille justering i 2000, og der er nu udpeget 113 fuglebeskyttelsesområder i Danmark. I 1998 blev habitatområderne tilsvarende udpeget. Disse blev justeret og udvidet, senest i 2011, og der er nu 261 habitatområder i Danmark. Fuglebeskyttelsesområderne og habitatområderne udgør det samlede Natura 2000-netværk. Fuglebeskyttelses- og habitatområder kan være sammenfaldende eller ligge i umiddelbar tilknytning til hinanden, hvorfor der i alt er 252 Natura 2000-områder i Danmark. I Natura 2000-områder, hvor der indgår habitatområder og fuglebeskyttelsesområder med forskellig afgrænsning, er forpligtelsen i forhold til udpegningsgrundlaget udelukkende knyttet til det enkelte delområdes geografiske afgrænsning.

Naturen er dynamisk, og nogle arter og naturtyper indvandrer til nye områder, mens andre af naturlige grunde forsvinder fra områder, hvor de tidligere var kendt. Endvidere forbedres vidensgrundlaget om arternes og naturtypernes forekomst inden for områderne yderligere i forbindelse med systematisk kortlægning, overvågning og andre undersøgelser. Derfor opdateres udpegningsgrundlaget for de enkelte Natura 2000-områder med mellemrum. Dette vil typisk ske hvert 6. år forud for rapportering til EU og udarbejdelse af nye statslige Natura 2000-basisanalyser med efterfølgende Natura 2000-planer. Naturstyrelsen har i 2012 opdateret udpegningsgrundlag for såvel fuglebeskyttelsesområderne som habitatområderne efter offentlig høring. Kriterier for opdateringen og de udpegningsgrundlag, der gælder fra den 1. januar 2013, kan ses på [Naturstyrelsens hjemmeside](#).

Natura 2000-indsatsen for områdets udpegede naturtyper og arter vil dog i mange tilfælde betyde, at forholdene også forbedres for en lang række både almindelige, sjældne og rødlistede arter, der findes inden for området, men som ikke er grundlag for områdets udpegningsgrundlag som Natura 2000-område.

1.4 Datagrundlaget

Ved udarbejdelse af den enkelte basisanalyse præsenteres kun aktuelle overvågningsdata for naturtyper og arter, der er medtaget på det pågældende Natura 2000-områdes udpegningsgrundlag. Dette afsnit om datagrundlaget er en generel beskrivelse, der er dækkende for alle Natura 2000-basisanalyser.

Data, der anvendes og præsenteres i denne basisanalyse, er kvalitetssikrede og landsdækkende data, der er offentligt tilgængelige. Det vil i helt overvejende grad dreje sig om data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af det statslige overvågningsprogram - NOVANA. Den konkrete, praktiske gennemførelse af overvågningen og efterfølgende databehandling for de enkelte arter og naturtyper kan ses i de udarbejdede tekniske anvisninger på [DCE's hjemmeside](#) og de årlige NOVANA-rapporter.

De fleste data stammer fra den terrestriske del af overvågningsprogrammet, men derudover inddrages data indsamlet i de øvrige NOVANA delprogrammer, fx tilstandsvurderinger og

levestedskortlægning i søer, kortlægning af marine naturtyper samt artsdata fra de akvatiske overvågningsprogrammer i NOVANA fx data til belysning af forekomst af lampretter andre fisk, insekter og havpattedyr.

Naturtype- og artsdata, der anvendes i basisanalyserne, kan findes på Miljøministeriets [MiljøGis](#) og i [Danmarks Naturdata](#).

1.4.1 Datagrundlag arter

Arternes udbredelse, forekomst og antal gennemgås og beskrives på baggrund af de kvalitetssikrede data, der er indsamlet i NOVANA-programmerne.

I basisanalysen præsenteres udelukkende data om arter, der indgår i udpegningsgrundlaget for området, og som dermed er en del af Natura 2000-forpligtelsen.

Der er ikke med denne basisanalyse forsøgt analyseret og præsenteret viden om forekomst af områdets øvrige, sjældne, rød- eller gullistede arter eller arter optaget på habitatdirektivets bilag IV. Varetagelsen af hensynet til disse arter indgår ikke specifikt i Natura 2000-planlægningen.

For vindelsnegle, mosskorpion, insekter, padder, odder, flagermus, karplanterne: gul stenbræk, mygblomst, fruesko, enkelt månerude og mosarterne grøn buxbaumia og blank seglmos er der i de terrestriske overvågningsprogrammer i perioden 2004-2012 indsamlet data til belysning af de pågældende arters forekomst og udbredelse i og udenfor Natura 2000-områderne.

De tre danske havpattedyr (spættet sæl, gråsæl og marsvin) overvåges ligeledes i forbindelse med det nationale overvågningsprogram. Den nuværende overvågning af sælerne foretages ved flytællinger på yngle- og fældelokaliteterne. Marsvin er overvåget dels ved flytællinger dels ved passiv akustisk monitoring i de for arten fem vigtigste habitatområder.

For andre artsgrupperes vedkommende inddrages der data fra de akvatiske overvågningsprogrammer. Fra vandløbs- og søovervågningen inddrages bl.a. data til vurdering af forekomsten af de udpegede fiske- og lampretarter, grøn kølleguldsmed, to muslinge-arter samt liden najade og vandranke.

For den overvejende del af arterne på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag er resultaterne fra NOVANA-programmet beskrevet i den videnskabelige rapport fra DCE- Nationalt Center for Miljø og Energi - [Overvågning af arter 2004-2011](#).

I rapporten gives der et overblik over de enkelte arters forekomst og udbredelse samt en præsentation af de pågældende arters status i Danmark på baggrund af de indsamlede overvågningsdata. Metode til overvågning af arter i NOVANA-programmet er grundigt beskrevet i de tekniske anvisninger, der kan ses via [DCE's hjemmeside](#).

Fuglenes udbredelse, antal og bestandsudvikling beskrives ligeledes på baggrund af data indsamlet og kvalitetssikret i forbindelse med gennemførelse af NOVANA-programmerne i perioden 2004-2012. Princippet for overvågning af både ynglefugle og trækfugle er, at alle arter, som indgår i et eller flere Natura 2000-områders udpegningsgrundlag overvåges med varierende frekvens afhængig af artens bevaringsstatus. Arter med ugunstig bevaringsstatus overvåges oftere og mere grundigt end arter med gunstig bevaringsstatus. Data til vurdering af fuglenes forekomst er for de fleste arters vedkommende indsamlet af Naturstyrelsen og DCE. Disse data bliver for flere arters vedkommende desuden suppleret med data indsamlet af Dansk Ornitologisk Forenings medlemmer via DOF-basen. De anvendte data kvalitetssikres af DCE og/eller af Naturstyrelsen og anvendes efterfølgende i Naturstyrelsens overvågning af de pågældende fuglearter.

For en række ynglefugle, der ikke er specifikt tilknyttet Natura 2000-områderne, foretages der i NOVANA overvågningen en ekstensiv overvågning, hvilket betyder, at DCE Aarhus Universitet ved udgangen af overvågningsperioden i 2015 udarbejder landsdækkende udbredelseskort for disse arter. Der findes ikke et ensartet, landsdækkende billede af deres forekomst i de Natura 2000 områder, hvor de indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag. Der er derfor ingen antalsangivelser i de basisanalyser, hvor disse ynglefugle indgår i de pågældende områders udpegningsgrundlag.

For den overvejende del af fuglearterne på Natura 2000-områdernes udpegningsgrundlag er resultaterne fra NOVANA-programmet beskrevet i den videnskabelige rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi – Fugle 2004-2011.

For stor vandsalamander, klokkefrø, eremit og 16 ynglefuglearter er der i NOVANA-programmet gennemført en levestedskortlægning til beskrivelse af kvaliteten af de pågældende arters levesteder. Disse data vil også blive præsenteret i basisanalyserne for de områder, hvor en eller flere af disse arter er medtaget på områdernes udpegningsgrundlag.

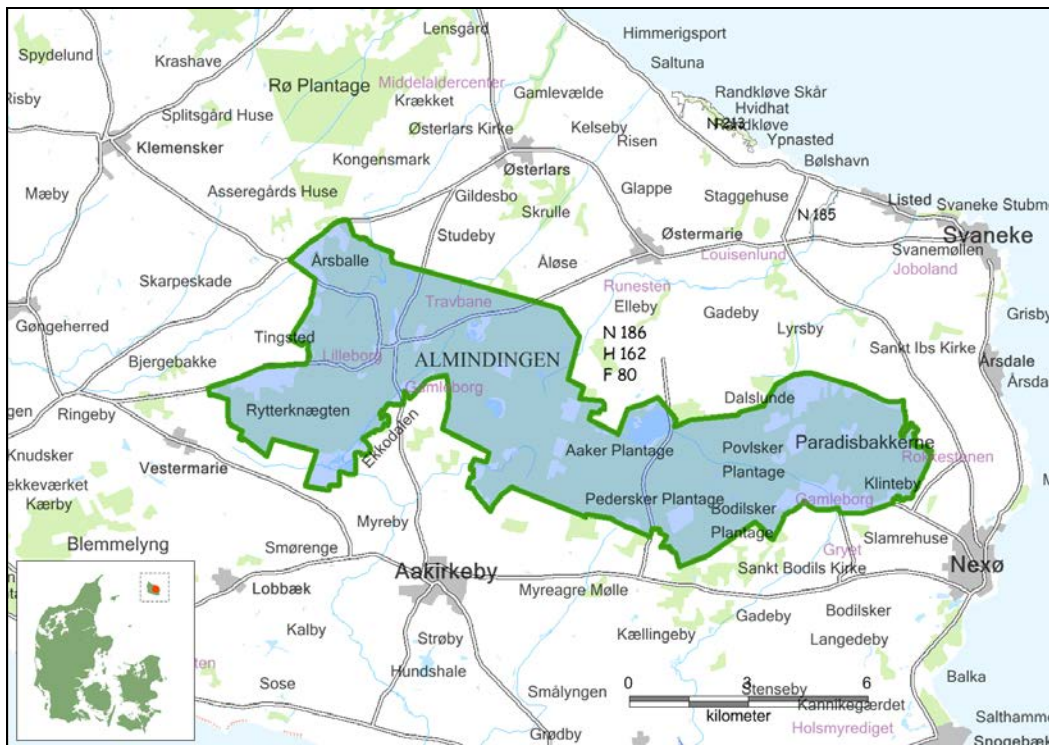
Overvågningsmetoderne for de enkelte fuglearter er beskrevet i de tekniske anvisninger.

1.4.2 Datagrundlag naturtyper på land

Grundlaget for den første generation af Natura 2000-planer var kortlægning af 23 lysåbne naturtyper og 10 skovnaturtyper. Kortlægningen af de lysåbne naturtyper blev gennemført i 2004-2005 af de daværende amter og suppleret i 2007-2008, mens kortlægningen af skovnaturtyperne blev gennemført i 2005-06 (skovbevoksede, fredskovpligtige arealer). Kortlægningen af skovnatur på ikke-fredskovpligtige arealer er gennemført i perioden 2009 – 2012.

Som grundlag for udarbejdelse af denne generation af basisanalyser er der i 2010-2012 foretaget en ny- eller genkortlægning af 33 lysåbne naturtyper og nykortlægning af fem ferske sønaturtyper i mindre søer. Kortlægningen af skovnaturtyperne er derimod ikke blevet gentaget, da planlægningen for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer kun revideres hvert 12. år. Denne basisanalyse viser alene resultaterne for kortlægning af skovnaturtyper på de ikke fredskovpligtige arealer.

2. Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H162 (grøn afgrænsning) og fuglebeskyttelsesområde F80 (blå fladesignatur). Andre Natura 2000-områder er vist med tynd sort afgrænsning.

2.1 Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 6.084 ha. Natura 2000-området består af Habitatområde H162 og Fuglebeskyttelsesområde F80 og afgrænses som vist på figuren ovenfor. På [Naturstyrelsens hjemmeside](#) samt i figuren i afsnittet *Udpegningsgrundlag* er angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

I alt ca. 2.532 ha. af Natura 2000-området er statsejet. Inden for området findes flere større og mindre fredede arealer, der tilsammen udgør ca. 275 ha. Fredningerne omfatter arealer omkring Ekkodalen, omkring Åremyr og Christanshøj, et lille område vest for Bastemose samt i Paradisbakkerne bl.a. flere af sprækkedalene, Årsdale Ret og en klippeløkke ved Kåsegård. Sø- og moseområdet Ølene er udlagt som et vildtreservat på i alt ca. 114 ha.

Natura 2000-området omfatter et af Danmarks største samlede skovområder og indeholder områder som Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne. I området findes også Bornholms højeste punkt. Landskabet præges mange steder af klippegrunden og gennem klippeformationerne de

talrige sprækkedale foruden enkelte større forvitrede diabasgange, hvoraf den mest markante er Ekkodalen.

Naturværdierne i området har deres oprindelse i Bornholms gamle højlyngsområde, der nu for størstedelen er tilplantet med skov. Skovtilplantningen tog sin begyndelse med inddigningen af Almindingen. Denne var fuldført 1809 og senere er flere 'indlæg' og kommuneplantager stødt til skoven. Ud over den rene nåleplantage, der dominerer arealmæssigt, findes også løvskov og løvblandskov, til dels naturskov med ekstensiv drift på grund af terrænforholdene. I skoven er der rester af hede med oprindelse i højlyngen samt søer og våde områder, der fortrinsvis afvandes gennem sprækkedalene. I Paradisbakkerne mod øst ses de bedst bevarede rester af højlyngen på Årsdale Ret og en imponerende mosaik af hede, overdrev, moser og sprækkedale med søer, hængesæk eller løvskov dækker området.

Skovene bærer generelt præg af omfattende forsøg på afvanding. Grøfterne er mange og nogen steder, som ved Svinemosen, imponerende dybe. I skovene findes mange mindre vandhuller eller moseområder med hængesæk eller rigkær. Nogle af kærømråderne afgræsses med kreaturer eller heste.

Udenfor selve skoven findes større og mindre overdrevsarealer og større moseområder som f.eks. Ølene, Vallensgård- og Kærsgård moser.

Området er udpeget for at bevare naturtyper som f.eks. søbred med småurter, vandløb, surt overdrev, tidvis våd eng, avneknippemose rigkær, indlandsklippe og vinteregeskov. Af arterne på udpegningsgrundlaget kan fremhæves bred vandkalv, lys skivevandkalv, damflagermus og bechsteins flagermus. Desuden er området udpeget for at bevare 9 ynglende fuglearter, hvoraf både perleugle og trane har en væsentlig del af den danske bestand i området.

Årsdale Ret i Paradisbakkerne indeholder smukke eksempler på naturtypen surt overdrev. Fotograf: Mogens Holmen.

I Natura 2000-området lever bl.a. også grøn mosaikguldsmed, springfrø, markfirben og flere arter af flagermus ud over de to på udpegningsgrundlaget. Disse arter indgår ikke i udpegningsgrundlag for Natura 2000-områder, men er generelt beskyttet efter andre regler (såkaldte bilag 4-arter).

Områdets forskellige naturtyper giver grundlag for rigtig mange specielle og sjældne arter. Blandt de arter, der er truede (rødlistede) i Danmark, kan f.eks. nævnes planterne bredbladet kæruld, rank viol, sump-viol, mose-vintergrøn og hylde-gøgeurt og insekterne bøgeløber, skovperlemorsommerfugl og måne-vandnymfe.

Af fugle kan ud over dem på udpegningsgrundlaget nævnes f.eks. ynglende rørdrum, natravn og lærkefalk.

Natura 2000-området ligger i Bornholms Regionskommune og indenfor vandplanområdet hovedvandopland Bornholm.

2.2 Udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 162			
Naturtyper:	Søbred med småurter (3130)		Kransnålalge-sø (3140)
	Næringsrig sø (3150)		Brunvandet sø (3160)
	Vandløb (3260)		Tør hede (4030)
	Enekrat (5130)		Kalkoverdrev* (6210)
	Surt overdrev* (6230)		Tidvis våd eng (6410)
	Hængesæk (7140)		Avneknippemose* (7210)
	Kildevæld* (7220)		Rigkær (7230)
	Indlandsklippe (8220)		Bøg på mor (9110)
	Bøg på muld (9130)		Ege-blandskov (9160)
	Vinteregeskov (9170)		Stilkege-krat (9190)
	Skovbevokset tørvemose* (91D0)		Elle- og askeskov* (91E0)
Arter:	Bred vandkalv (1081)		Lys skivevandkalv (1082)
	Stor vandsalamander (1166)	NY	Damflagermus (1318)
	Bechsteins Flagermus (1323)	NY	

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 80			
Fugle:	hvepsevåge (Y)		rød glente (Y)
	rørhøg (Y)		pletlet rørvagtel (Y) NY
	engsnarre (Y)		trane (Y)
	perleugle (Y)		sortspætte (Y)
	rødrygget tornskade (Y)		

Naturtyper og arter, der udgør det gældende udpegningsgrundlag for Natura 2000-området. Tal i parentes henviser til de talkoder, som benyttes for naturtyper og arter fra habitatdirektivets bilag 1 og 2. * angiver at der er tale om en prioriteret naturtype. Ved fuglearter: "T" = trækfugl, "Y" = ynglefugl.

Udpegningsgrundlaget for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder er blevet revideret som beskrevet ovenfor. Arter og naturtyper, der er tilføjet udpegningsgrundlaget er markeret med "NY". Der er ikke fjernet arter eller naturtyper fra udpegningsgrundlaget i forhold til den første basisanalyse og Natura 2000-plan.

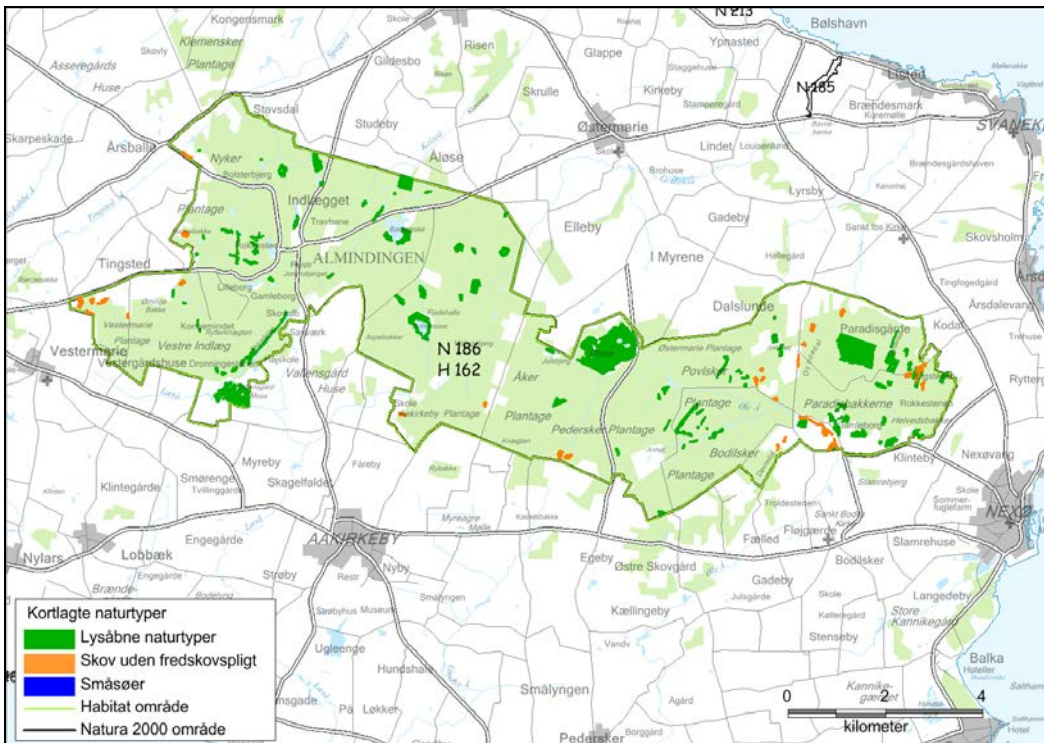
Dette Natura 2000-område er specielt udpeget for at beskytte de store, sammenhængende og meget varierede naturarealer, der er domineret af skov og rigt iblandet mange slags lysåbne naturtyper, søer og vandløb. Desuden skal det sikre opretholdelse af levesteder for et antal fugle- og andre arter, hvoraf flere har en væsentlig del af den nationale bestand i området.

Områdets vandløb og deres miljøtilstand er beskrevet i [vandplanen](#) for området.

Damflagermus er i forbindelse med det nationale overvågningsprogram i perioden 2004-2012 ikke registreret indenfor området. Det er derfor på nuværende tidspunkt ikke muligt at udtale sig om artens forekomst og bestandsudvikling. Arten behandles ikke yderligere i denne basisanalyse.

2.3 Områdets naturtyper

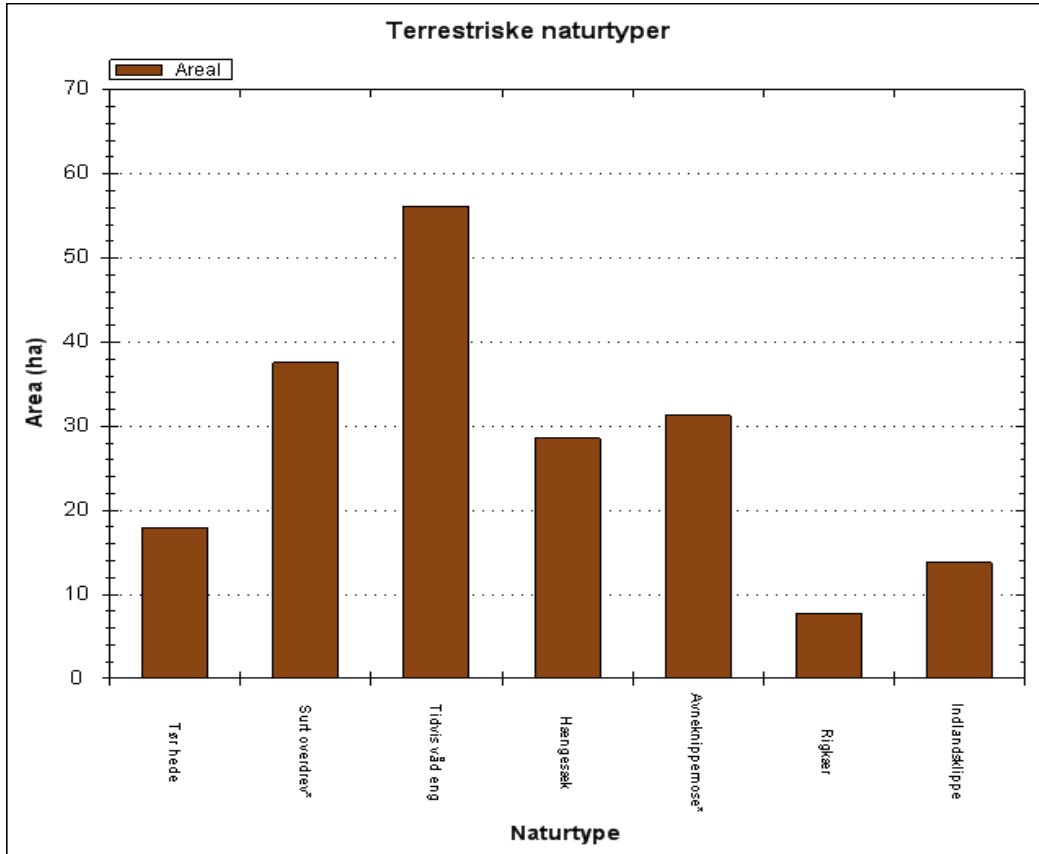
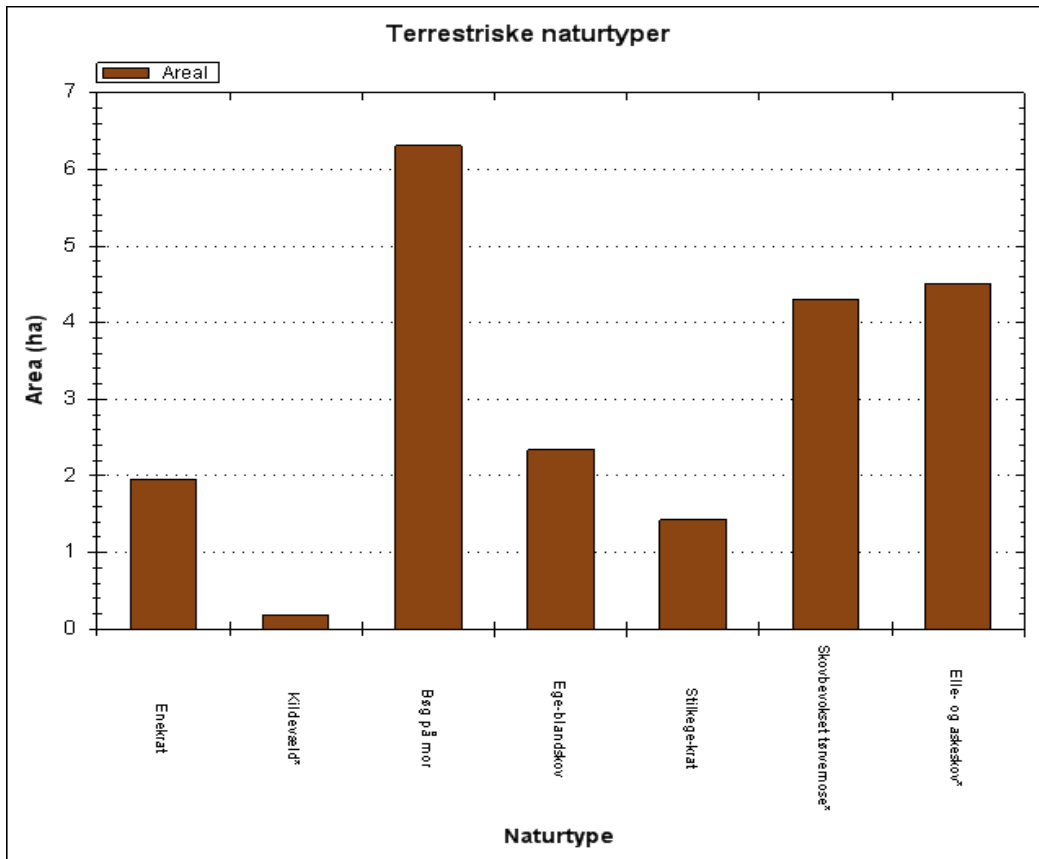
Natura 2000-områdets indhold af habitat-naturtyper, der er omfattet af planlægningen, fremgår af udpegningsgrundlaget. I [Danske Naturtyper i det europæiske Natura 2000 netværk](#) findes en beskrivelse af de enkelte naturtyper og nogle af deres typiske arter.

Oversigtskort. Områdets kortlagte naturtyper

I figuren ovenfor er oversigtligt vist udstrækningen af de kortlagte naturtyper, der udgør en del af områdets udpegningsgrundlag. Kortet viser den samlede udbredelse af de lysåbne naturtyper, skovnaturtyper på ikke-fredskovspligtige arealer samt sønaturtyperne. For en mere detaljeret visning af naturtypens udbredelse henvises til [Naturstyrelsens hjemmeside](#).

2.3.1 Områdets terrestriske naturtyper

Arealfordelingen af områdets kortlagte terrestriske naturtyper.

Tidvis våd eng (6410) er med over 50 ha den mest udbredte af de kortlagte terrestriske naturtyper i Natura 2000-område nr. 186, men også *surt overdrev (6230)*, *avneknippemose (7210)* og *hængesæk (7140)* dækker hver over 20 ha i området. Især avneknippemose har et usædvanligt stort areal i dette område. Det er en sjælden naturtype med kun 87 ha kortlagt areal i de danske Natura 2000-områder. Af dette areal findes godt en tredjedel altså i N2000-område 186. Relativt betydende er også forekomsten af *indlandsklippe (8220)*, idet de 14 ha i dette Natura 200-område udgør en fjerdedel af det samlede kortlagte areal med naturtypen.

Planperioden for skov med fredskovspligt løber frem til 2021, og fredskovsarealerne medtages derfor ikke i denne basisanalyse. Af områdets skov-naturtyper er det derfor kun arealer udenfor fredskov, der fremgår af søjlediagrammerne.

Forekomst og udvikling af naturtypernes areal i dette Natura 2000-område er nærmere beskrevet i afsnittet *Forekomst og udvikling af naturtypernes areal i dette Natura 2000-område*.

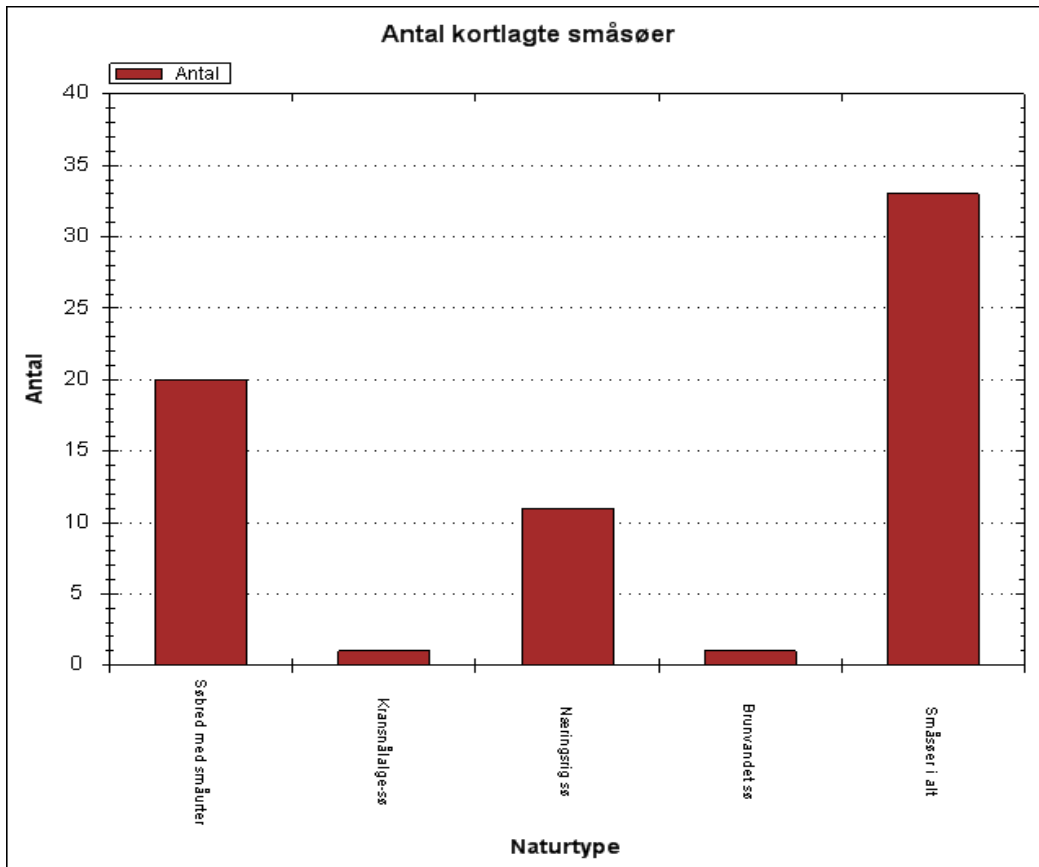
2.3.2 Områdets sø-natur

Områdets sønatur er registreret forskelligt afhængig af størrelsen. Søer under 5 ha er kortlagt og naturtype-bestemt på baggrund af søernes naturindhold. Disse søer er typisk meget små, og er derfor neden for angivet som antal. For søer over 5 ha er der i vandplanen for området foretaget en registrering af søens naturtype-indhold. Disse søers naturtype-indhold er angivet som areal i ha.

Søer under 5 ha

Søer under 5 ha kortlægges i forbindelse med NOVANA-programmets småsø overvågning samt i forbindelse med kortlægning af levesteder for vandhulsarter. I kortlægningen indgår en naturtype-bestemmelse. Kortlægningen er igangsat, men ikke færdiggjort i alle områder. Antallet af småsøer med indhold af sønaturtyper kan derfor være større end det kortlagte antal.

Der er kortlagt 33 søer på under 5 ha i området. Heraf er 20 registreret som habitatnaturtypen *søbred med småurter (3130)*, 11 som *næringsrig sø (3150)*, 1 som *kransnålalgesø (3140)* og 1 som *brunvandet sø (3160)*. Andelen af småsøer af typen søbred med småurter er usædvanlig høj. På landsplan er der foreløbig kun kortlagt godt 200 småsøer med denne naturtype. En mindre del af de kortlagte småsøer er tillige tilstandsvurderet, se afsnittet herom.

Kortlagte søer under 5 ha – fordelt på sø-naturtyper

Søer over 5 ha

Større søer er ikke kortlagt og natur-tilstandsvurderet i forbindelse med NOVANA-kortlægningen af habitatområdernes naturtyper. I alle større søer er der dog gennem flere overvågningsperioder i forbindelse med det nationale overvågningsprogram, systematisk indsamlet data om søernes miljøtilstand og naturindhold. Det drejer sig om udvikling over tid i sigtdybde, indhold af klorofyl a, total-fosfor og total-kvælstof. Disse data er præsenteret i Vandplanen for området. På baggrund af data er der foretaget en vurdering af miljøtilstand og målopfyldelse for søerne. På baggrund af den registrerede plantevækst i søerne er der endvidere foretaget en identifikation af søernes naturtypeindhold.

I dette Natura 2000-område er der i vandplansammenhæng indsamlet data om miljøtilstanden af 6 større søer, hvoraf nogle dog er under 5 ha:

Én sø med et areal på 9,7 ha, der i baggrundsnotatet for områdets vandplan er identificeret som naturtypen *kransalgesø (3140)*. Det drejer sig om Bastemose (9,7 ha, høj tilstand).

Fem søer med et samlet areal på 16,2 ha er i baggrundsnotatet for områdets vandplan ikke blevet bestemt til naturtype. Det gælder Ølene (6,2 ha, høj tilstand), Svinemosen (2,5 ha, høj tilstand), Borresø (Borgesø, 2,5 ha, høj tilstand), Gammelmose (1,3 ha, høj tilstand) og Åremyr (3,7 ha, høj tilstand).

Se omtale af søernes miljøforhold i vandplanen for området.

2.4 Områdets arter

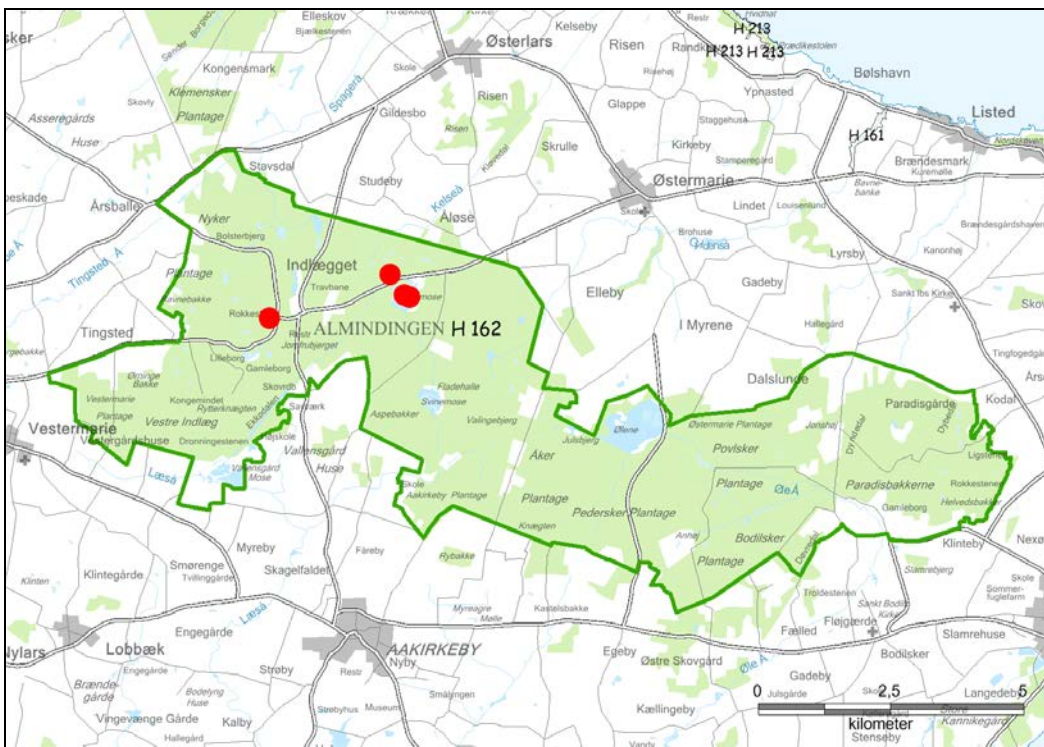
2.4.1 Habitatområdets udpegede arter

De arter, der indgår i habitatområdets udpegningsgrundlag, og hvor Naturstyrelsen og samarbejdspartnere på nuværende tidspunkt har overvåget arternes forekomst inden for området, er kort beskrevet nedenfor. Overvågningsmetoderne er tidligere beskrevet i basisanalysens afsnit om datagrundlag.

Bred vandkalv

Bred vandkalv har altid været sjælden i Danmark. Den er gennem tiden fundet på ca. 70 lokaliteter (enkeltsøer) spredt over det meste af landet. Levestederne kan være meget varierende i størrelse fra store søer til små tørvegrave. De er karakteriseret ved, at de oftest ligger i større naturområder og mest har ret klart eller brunligt vand. Levestederne er gerne med solbeskinnede kanter med bevoksninger af vandplanter. Arten overvåges på potentielle levesteder i det nationale overvågningsprogram, hvor den i overvågningsperioden 2004-2011 er overvåget tre gange, senest i 2011. Overvågningen viste, at bred vandkalv findes på flere lokaliteter på Bornholm og arten er desuden genfundet i 2011 i Rold Skov i Himmerland.

I Natura 2000-området er bred vandkalv fundet i 3 søer. Ved den såkaldte kontrolovervågning blev der i Bastemose fundet 1 i 2004, 5 i 2007 og 1 i 2011, i Åremyr 1 i 2011 og i Stakkelemose 2 i 2011. Kontrolovervågningen har omfattet undersøgelse af yderligere 6 søer i området. Den foretages ved hjælp af undersøgelse af et begrænset antal steder i den enkelte sø, så antallet af fundne bred vandkalv vil derfor tit kun udgøre en mindre del af søens samlede bestand. I Natura 2000-området synes bestandene af bred vandkalv ofte at være små i de enkelte søer, men data tyder ikke på en samlet tilbagegang for arten i området. I Bastemose synes arten at have været stabilt til stede 2004-2011.

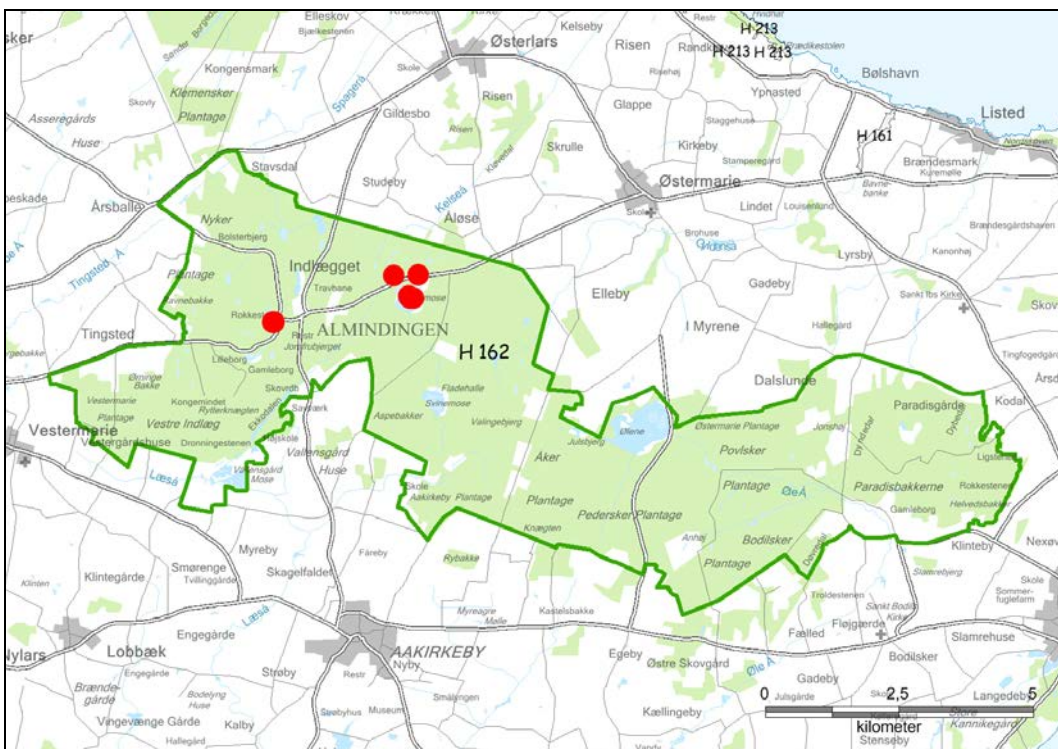

Overvåget forekomst af bred vandkalv

Lys skivevandkalv

Lys skivevandkalv har altid været sjælden i Danmark. Den er siden 1800-tallet fundet på ca. 50 lokaliteter (enkeltsøer) fra Østjylland og videre østpå Levestederne kan være meget varierende i størrelse fra store søer til små tørvegrave. De er karakteriseret ved, at de oftest ligger i større naturområder og som regel har ret klart eller brunligt vand. Levestederne er oftest med solbeskinnede kanter med bevoksninger af vandplanter. Lys skivevandkalvs habitatvalg minder i det hele taget meget om bred vandkalvs. Arten overvåges på potentielle levesteder i det nationale overvågningsprogram, hvor den i overvågningsperioden 2004-2011 er overvåget tre gange, senest i 2011. Overvågningen i 2011 viste, at lys skivevandkalv findes enkelte steder på Sjælland samt flere steder på Bornholm. Arten blev desuden fundet på en lokalitet i Jylland tilbage i 2004, men blev ikke genfundet her i 2007 og 2011.

I Natura 2000-området er lys skivevandkalv fundet i 4 søer. Ved den såkaldte kontrolovervågning blev der i Bastemose fundet 0 i 2004, 1 i 2007 og 0 i 2011, i Iglemose 1 i 2011 og i Stakkelemose 1 i 2011. Desuden blev lys skivevandkalv under kortlægning af levesteder i 2010 fundet dels i Bastemose og dels på et nyt sted, nemlig i Åremyr, hvor den dog ikke blev genfundet ved kontrolovervågningen i 2011. Kontrolovervågningen har omfattet undersøgelse af yderligere 5 søer i området. Den foretages ved hjælp af undersøgelse af et begrænset antal steder i den enkelte sø, så antallet af fundne lys skivevandkalv vil derfor tit kun udgøre en mindre del af søens samlede bestand. I Natura 2000-området synes bestandene af lys skivevandkalv ofte at være små i de enkelte søer.

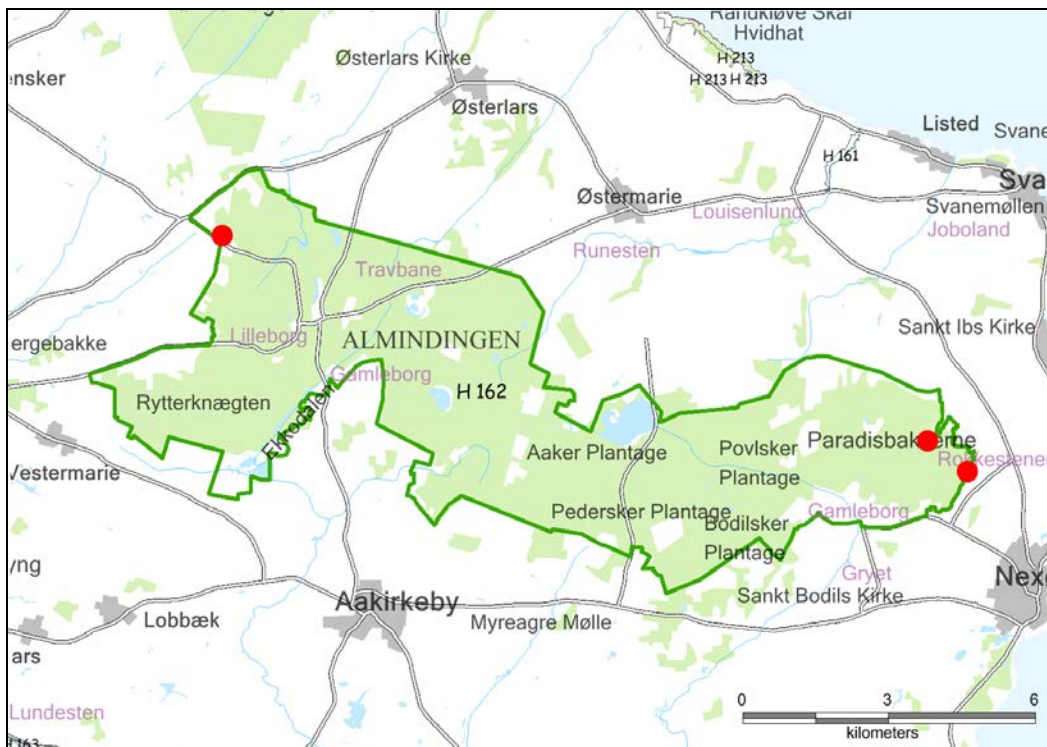
Overvåget forekomst af lys skivevandkalv

Stor vandsalamander

Stor vandsalamander yngler i vandhuller af varierende størrelse og det er ikke ualmindeligt at finde den i vandhuller der er mindre end 100 m². Arten er følsom overfor forurening og overskygning af vandhullerne, ligesom tilstedeværelse af fisk kan have negative konsekvenser for arten. Arten er også afhængig af raste- og overvintringslokaliteter i umiddelbar nærhed af vandhullerne, hvor der er gode skjulesteder. Rastestederne er oftest knyttet til skov og menneskeboliger. I forbindelse med gennemførelse af det nationale overvågningsprogram er stor vandsalamander overvåget i perioden 2004-2012 på ca. 2000 lokaliteter i perioden. Stor vandsalamander er vidt udbredt fra Østjylland

og videre østpå. Mod vest i Jylland har arten kun en sporadisk eller helt manglende forekomst. Det er ikke på nuværende tidspunkt muligt at estimere den samlede danske bestand af stor vandsalamander, men der er ikke tegn på at den har været i tilbagegang i perioden hvor arten har været overvåget.

I Natura 2000-område nr. 186 er arten ved overvågningen i både 2009 og 2011 fundet i et vandhul ved Nyker Plantage. I 2009 blev den desuden fundet i Oksemyr og et mindre vandhul i den østlige del af Paradisbakkerne, hvor overvågningen først vil blive gentaget i næste overvågningsperiode. Fundene stammer fra undersøgelser i området af i alt syv damme og småsøer, der indgår i en fast, såkaldt kontrolovervågning af paddebestande ca. hvert 6. år. Stor vandsalamander er først kommet på områdets udpegningsgrundlag med virkning fra 2013, og der er derfor ikke gennemført en kortlægning af dens levesteder i området. Det er endnu ikke muligt ud fra data at sige noget om bestandsudviklingen og den samlede udbredelse af stor vandsalamander i Natura 2000-området.

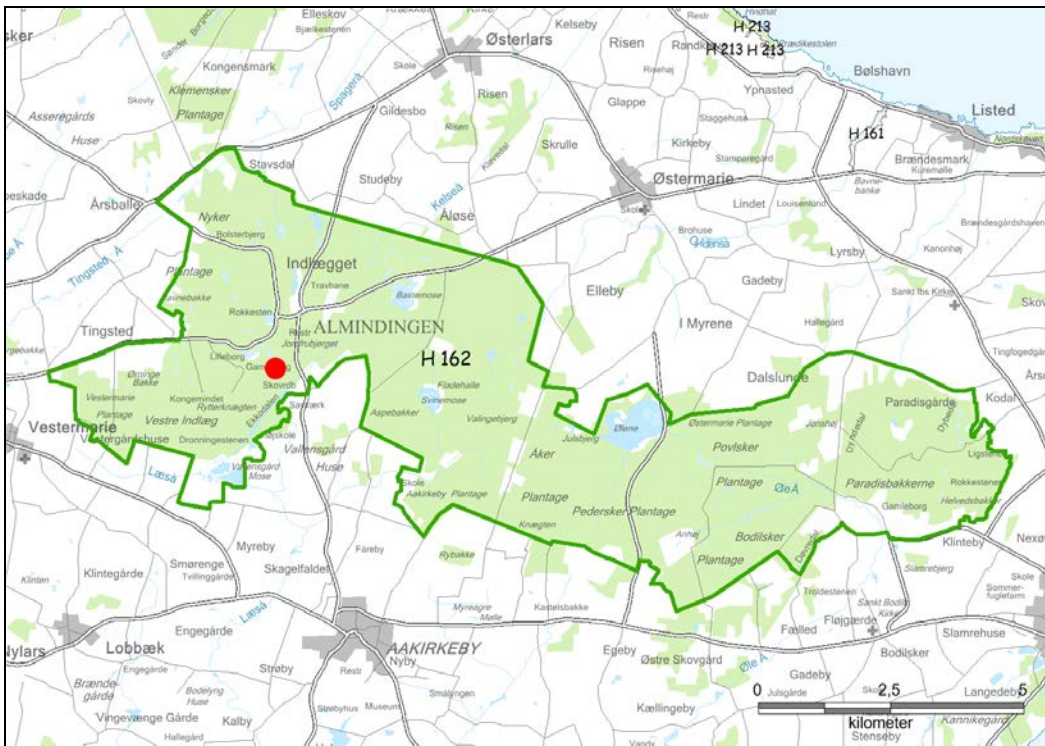

Overvåget forekomst af stor vandsalamander

Bechsteins flagermus

Bechsteins flagermus er meget sjælden i Danmark og findes kun på Bornholm. I det nationale overvågningsprogram er den blevet overvåget i perioden 2005-2010. Helt overordnet er samtlige danske arter af flagermus blevet overvåget på de samme 192 lokaliteter. Udbredelsen af bechsteins flagermus er meget begrænset, og den er kun fundet på én lokalitet i Almindingen, hvor den er ekstremt tilknyttet løvskov domineret af gamle egetræer. På nuværende tidspunkt giver overvågningsmetoden ikke mulighed for at estimere bestandsstørrelse og udvikling. Bechsteins flagermus er en stationær art, både på det konkrete levested og i forhold til omgivende nabobestande. Den trækker ikke langt og bestanden på Bornholm anses som forholdsvis isoleret fra nabobestande.

I Natura 2000-område nr. 186 er der fundet en enkelt bechsteins flagermus ved overvågningen. Den blev fundet i 2010 på lokaliteten "Ekkodalen og Almindingen".

Overvåget forekomst af bechsteins flagermus

2.4.2 Fuglearter

Fuglebeskyttelsesområde 80 - Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne

Ynglefugle 2004-2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
engsnarre	1		1	1	2	2			
hvepsevåge									
perleugle								4	1
pletet rørvagtel	1		1	1	1	3	0	0	
rød glente									
rødrygget tornskade									
rørhøg									
sortspætte									
trane		6		0		3		8	

Ynglefugle på udpegningsgrundlaget. Antal ynglepar optalt ved NOVANA-overvågningen 2004–2012. Årene 2010-12 indgår i det igangværende overvågningsprogram, og der er for denne periode alene medtaget data for de år, hvor den pågældende art er en del af programmet.

Engsnarre

Engsnarre yngler i Danmark på fugtige enge med relativ høj græsvegetation uden træer og buske og stedvis i kornmarker. Arten er vidt udbredt i Europa og bestanden overvintrer i Afrika. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. Arten er seneste overvåget i 2011. Engsnarre var tidligere en ret almindelig dansk ynglefugl og udbredt over hele landet, men i løbet af 1900-tallet gik arten gradvist tilbage og var formentlig helt forsvundet i en kort periode i slutningen af århundredet. Arten er siden vendt tilbage til en række områder, specielt i den sydlige del af landet samt i Nordjylland. Bestanden blev i 2011 estimeret til ca. 100-200 ynglepar. Ynglebestanden af engsnarre har på kort sigt i perioden 2004-2010 fluktueret, men arten har på lidt længere sigt i perioden 1980-2011 været i fremgang.

Natura 2000-område nr. 186 er engsnarre registreret som ynglende med 1-2 ynglepar i de fleste af årene 2004-2009.

Hvepsevåge

Hvepsevåge yngler i Danmark primært i ældre, store løvskove, hvor reden placeres i de mere lysåbne dele af skoven, og fuglene fouragerer i skoven, men også i lysåbne områder som enge og moser i umiddelbar nærhed af skoven. Arten er trækfugl og overvintret i Afrika syd for Sahara. Hvepsevåge er en sky ynglefugl, der overvejende er udbredt i løvskovsområderne øst og nord for israndslinjen gennem Jylland og på Fyn og Sjælland. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. Arten blev senest overvåget i 2008. Den samlede danske bestand blev i slutningen af 1980'erne anslået til ca. 650 ynglepar, og det vurderes, at såvel bestandsstørrelse som udbredelse har været stabil siden 1980'erne.

Arten overvåges i overvågningsprogrammet – NOVANA 2011-15 for første gang. Det vil derfor ved programmets afslutning være muligt at give et landsdækkende billede af artens forekomst.

Perleugle

Perleugle yngede for første gang i Danmark - på Bornholm - i 1979. Arten yngler fortrinsvis i nåleskov, hvor den især benytter gamle sortspættehuller som redested. Den kan også yngle i opsatte redekasser. I det nationale overvågningsprogram er overvågning af arten baseret på baggrund af observationer i DOFbasen. Disse data kvalitetssikres af DCE og anvendes efterfølgende til Naturstyrelsens overvågning af arten. Perleugle er inden for den seneste årrække også registreret ynglende i enkelte midtjyske plantager, men arten er alene på udpegningsgrundlaget for dette ene fuglebeskyttelsesområde. Danmark er placeret på randen af artens udbredelsesområde.

Arten er i de seneste år registreret som ynglende med fra 1 til 4 par indenfor Natura 2000-området.

Plettet rørvagtel

Plettet rørvagtel yngler i ferske sumpområder, hvor vanddybden ikke overstiger 30 cm. Arten synes at foretrække vandområdernes starzone, men er også registreret i ukultiverede engområder i ådale med tidvise oversvømmelser. Arten er trækfugl, der overvintret i Afrika og til dels i Indien. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. Arten er senest overvåget i 2011. Antallet af ynglepar af plettet rørvagtel har i overvågningsperioden haft en fluktuerende ynglebestand. Samme fluktuerende tendens gør sig også gældende i et længere perspektiv i perioden 1980-2011.

I dette Natura 2000-område er plettet rørvagtel registreret som ynglende i de fleste af årene 2004-2009, oftest i form af kun et enkelt ynglepar. Arten blev dog ikke konstateret i 2010-2011.

Rød glente

Rød glente er en fåtallig ynglefugl, som findes spredt over hele Danmark, men dog sjældent i den vestlige del af Jylland. Arten yngler oftest i områder med en mosaik af marker, småskove, hegn etc. I praksis kan arten slå sig ned næsten alle steder i det danske landbrugsland. Reden placeres i smålunde eller skovbryn med ingen eller meget få menneskeskabte forstyrrelser. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu på baggrund af data fra DOFbasen. Disse data kvalitetssikres af DCE og anvendes efterfølgende til Naturstyrelsens overvågning af arten. Arten er senest overvåget i 2012. Rød glente genindvandrede til Danmark i ca. 1970. Først på Sjælland, men senere i Østjylland, hvor den største bestand i dag findes.

Der blev ikke registreret ynglende rød glente i området ved overvågningen i 2012.

Rødrygget tornskade

Rødrygget tornskade yngler i en række mere eller mindre lysåbne naturtyper eks. heder, overdrev, ryddede skovområder, ådale under tilgroning m.fl. Arten er en trækfugl der overvintrer i Øst- og Sydafrika. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten én gang i overvågningsperioden på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen - senest i 2009. Vurderet på baggrund af disse observationer fra 2009 er rødrygget tornskade udbredt i hele landet. Udbredelsen synes at være stabil dog med en vist forskydning mod vest. Bestandsudviklingen for arten vurderes som stabil eller i de allerseneste år som i tilbagegang. Ødelæggelse af ynglehabitater samt tørke i artens overvintringsvarterter anses som de største trusler mod arten.

Arten overvåges i overvågningsprogrammet – NOVANA 2011-15 for første gang. Det vil derfor ved programmets afslutning være muligt at give et landsdækkende billede af artens forekomst.

Rørhøg

Rørhøg yngler primært i vådområder med veludviklede rørskove og fouragerer desuden over dyrkede marker, enge og græsarealer. Arten er trækfugl og den danske bestand overvintrer formentligt i Sydvesteuropa og i Vestafrika. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten på nu baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen. Arten er sidst overvåget i 2008. Rørhøg er mest almindeligt forekommende i den sydlige del af landet og mere talrig på Øerne end i Jylland. Den samlede danske ynglebestand er anslået til ca. 650 par. Der er næppe større trusler med rørhøg herhjemme, og artens bestandsudvikling og udbredelse synes at være stabil siden slutningen af 1980'erne.

Arten overvåges i overvågningsprogrammet – NOVANA 2011-15 for første gang. Det vil derfor ved programmets afslutning være muligt at give et landsdækkende billede af artens forekomst.

Sortspætte

Sortspætte yngler i Danmark i blandskov, hvor ældre bøgetræer støder op til nåletræsbevoksninger, med forekomst af herkulesmyrer og rød skovmyre, der er artens foretrukne fødekilde. Arten er standfugl. I det nationale overvågningsprogram overvåges arten på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen én gang i overvågningsperioden – senest i 2007. Arten indvandrede til Bornholm og Nordsjælland i 1960'erne og i 1970'erne til Sønderjylland og herfra har den spredt sig til specielt Østjylland og øvrige dele af Sjælland. Arten overvåges på baggrund af kvalitetssikrede data fra DOFbasen én gang i hver overvågningsperiode - senest i 2007. På baggrund af disse tal vurderes den samlede danske ynglebestand at være på 200-250 par. Sortspætten har på både kort og længere sigt haft en positiv bestandsudvikling siden den indvandrede til landet. Inden for de seneste år er den dog gået kraftig tilbage på bl.a. Bornholm.

Arten overvåges i overvågningsprogrammet – NOVANA 2011-15 for første gang. Det vil derfor ved programmets afslutning være muligt at give et landsdækkende billede af artens forekomst.

Trane

Trane yngler i Danmark i åbne, uforstyrrede moser og i mindre skovmoser. Arten er trækfugl, som overvintrer i Spanien. Tranen forsvandt i midten af 1800-tallet fra Danmark som ynglefugl. I 1980 var der et enkelt dansk ynglepar og frem til ca. 2000 var bestanden lille. Herefter er der konstateret en meget markant fremgang i antallet af ynglende traner, og bestanden vurderes i dag at være på mellem 102 og 114 ynglepar. Den er i dag mest udbredt i Nord- og Sydjylland samt på Bornholm, og der findes stadig kun få ynglepar på øerne. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram overvåges arten nu hvert 3. år. Ynglebestanden er senest overvåget i 2011. Trane har været i været i hastig fremgang både på kort sigt i overvågningsperioden, men også på længere sigt i perioden 1980-2011 har tranebestanden været i konstant fremgang.

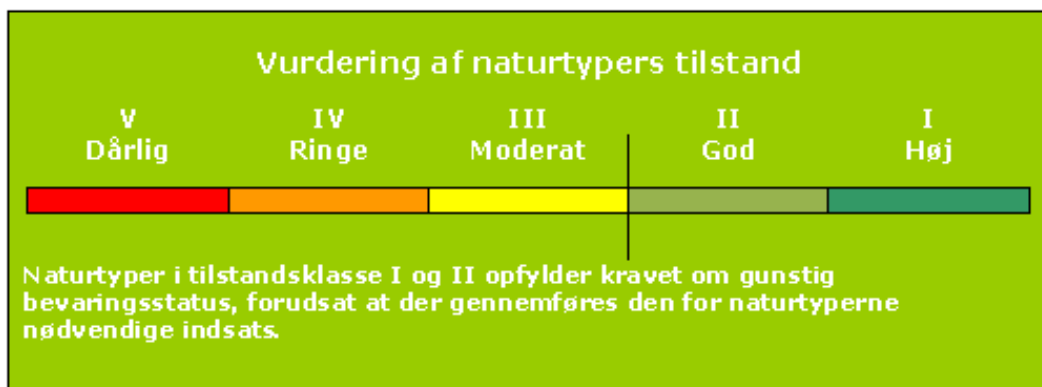
I Natura 2000-område nr. 186 har trane ynglet relativt stabilt gennem de senere år. Antallet af ynglepar, der fordeler sig på et antal større og mindre moser i området, har ifølge optællingerne varieret fra 0 til 8 i de år, hvor bestanden er blevet overvåget.

2.5 Naturtilstand og tilstand af arters levesteder

Overvågningen og kortlægningen af naturtyperne og levesteder for arter viser, at mange af disse i forskelligt omfang bliver påvirket af en række faktorer, som kan have betydning for naturtypernes og levestedernes tilstand og indhold af dyre- og plantearter.

Vurdering af naturtypernes naturtilstand bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser, hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Tilstandssystemet er nærmere beskrevet i DCE's rapport "Vurdering af naturtilstand", som er indarbejdet som en del af: [Bekendtgørelse om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder](#). Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, der i de lysåbne naturtyper er baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager. Artsindeks for søer er beregnet ud fra alle fundne arter i både rørsump og sø.

Struktur- og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

Tilstandsklasser for naturtyper.

Natura 2000-områdernes lysåbne, terrestriske naturtyper blev første gang systematisk kortlagt i 2004-06. Her blev 23 naturtyper kortlagt. I 2010-12 er de 23 lysåbne naturtyper blevet genkortlagt, og de resterende 10 terrestriske naturtyper er blevet inddraget i kortlægningen. For at sikre sammenligneligheden er det tilstræbt at indsamle data fra nøjagtig samme steder som i den første kortlægning. Det har imidlertid ikke været muligt i alle tilfælde, da den nye kortlægning er gennemført efter en lidt mere detaljeret metode samtidig med, at metoden bygger på en mere detaljeret definition af de enkelte naturtyper. En grundig beskrivelse af metoden til kortlægning af de terrestriske naturtyper i det nationale overvågningsprogram kan ses i den [tekniske anvisning](#).

Den nye kortlægning er således mere detaljeret og giver dermed et forbedret billede af udstrækningen og tilstanden af områdets habitatnatur.

En sammenligning af resultaterne fra kortlægningerne i 2004-06 og 2010-12 kan i flere habitatområder vise, at der tilsyneladende er sket markante udsving både i antallet af naturtyper,

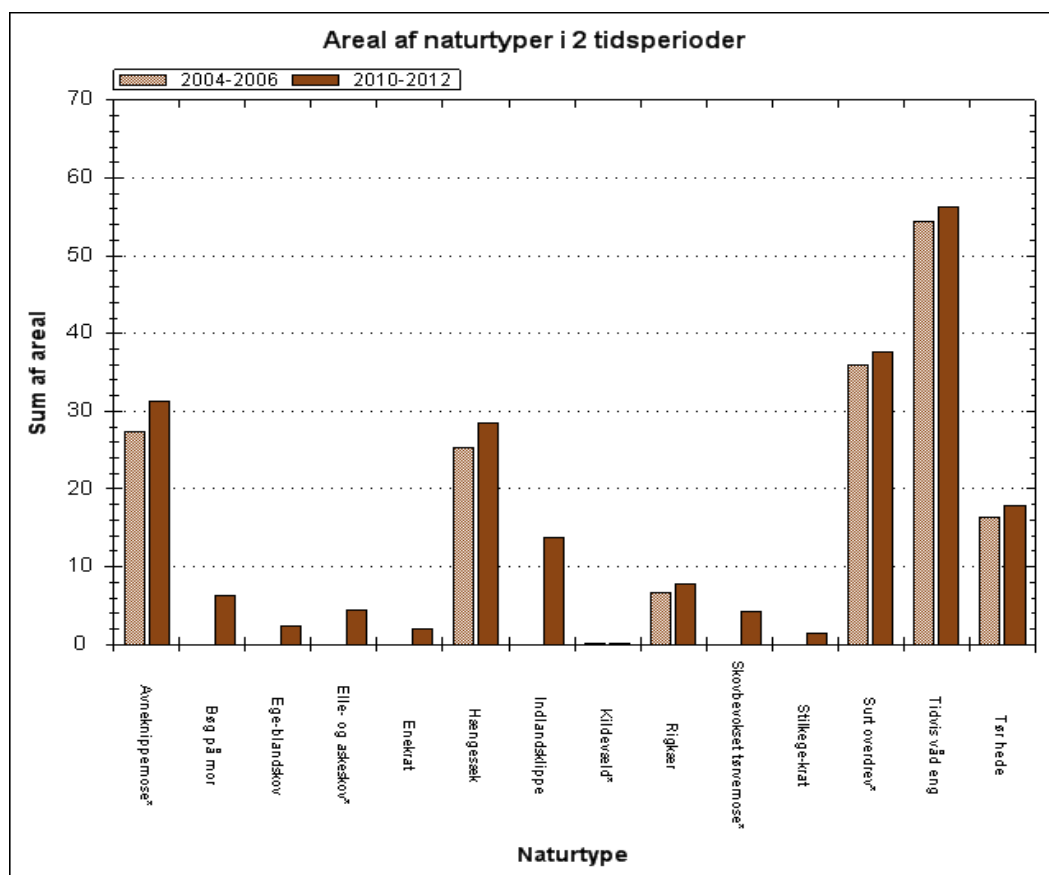
deres arealer og deres tilstand. Disse udsving repræsenterer kun i få tilfælde reelle, naturmæssige ændringer. I mange tilfælde er udsvingene et resultat af større detaljeringsgrad og metodemæssige ændringer i kortlægningen. For dette Natura 2000-område er udsving i kortlagt naturareal og vurderet naturtilstand vist og kommenteret neden for.

Til denne basisanalyse er der udviklet et system, der vurderer tilstanden af levestedet for en række arter. Det drejer sig om arterne klokkefrø, stor vandsalamander og eremit samt 16 arter af ynglefugle. Systemet inddeler arternes levested i 5 tilstandsklasser, som beskrevet under naturtypernes tilstandssystem. Beregningen af tilstanden er baseret på en række nøglefaktorer, der er specielt vigtige for at levestederne kan fungere optimalt for de pågældende arter. Se de tekniske anvisninger til kortlægning af levesteder for klokkefrø, stor vandsalamander, eremit og ynglefugle.

For stor vandsalamander er der dog ikke foretaget levestedskortlægning og tilstandsvurdering i dette område.

2.5.1 Udvikling i naturtypens areal

Arealfordelingen og udviklingen af de terrestriske naturtypers arealer fremgår af figuren neden for.

Fordeling og udvikling af naturtypernes areal. I figuren er der foretaget en sammenstilling af de kortlagte, terrestriske naturtypers areal for 1. og 2. kortlægningsperiode. Flere naturtyper var ikke omfattet af kortlægningen 2004-06.

Inden for området er der i alt i den seneste naturtype-kortlægning 2010-12 kortlagt 195 ha af de lysåbne terrestriske naturtyper. I den første kortlægning af naturtyper blev der i alt kortlagt 166 ha. Dertil kommer ca 19 ha af skovnaturtyper udenfor fredskov, der kun er kortlagt én gang. Forskellen i det kortlagte naturareal er forklaret neden for.

Indlandsklippe (8220). Naturtypen indgik ikke i 2004-06-kortlægningen. Udviklingen i arealet fremgår derfor ikke af figuren. Stedvis blev mindre arealer af denne naturtype dengang i stedet medregnet i arealer af andre kortlagte lysåbne naturtyper, som arealer grænsede op til, f.eks. surt overdrev (6230) og tør hede (4030).

Enekrat (5130). Enekrat findes i beskedent omfang og ofte som små forekomster i en mosaik med lysåbne naturtyper som f.eks. tør hede og surt overdrev. Forekomsterne blev ikke kortlagt ved den første kortlægning, men fremgår nu af den anden.

Surt overdrev (6230), *tidvis våd eng (6410)*, *hængesæk (7140)* og *avneknippemose (7210)* er områdets arealmæssigt klart største lysåbne terrestriske naturtyper. Avneknippemose er især repræsenteret af et meget stort areal i Ølene, mens de tre førstnævnte forekommer mere spredt rundt om i området omgivet af skov. Det lidt større areal af typerne, der er registreret ved den anden kortlægning skyldes formentlig overvejende, at den anden kortlægning er foretaget mere detaljeret i området end den første. Samlet betragtet er der altså ikke tale om reelle ændringer af naturtypernes areal i området.

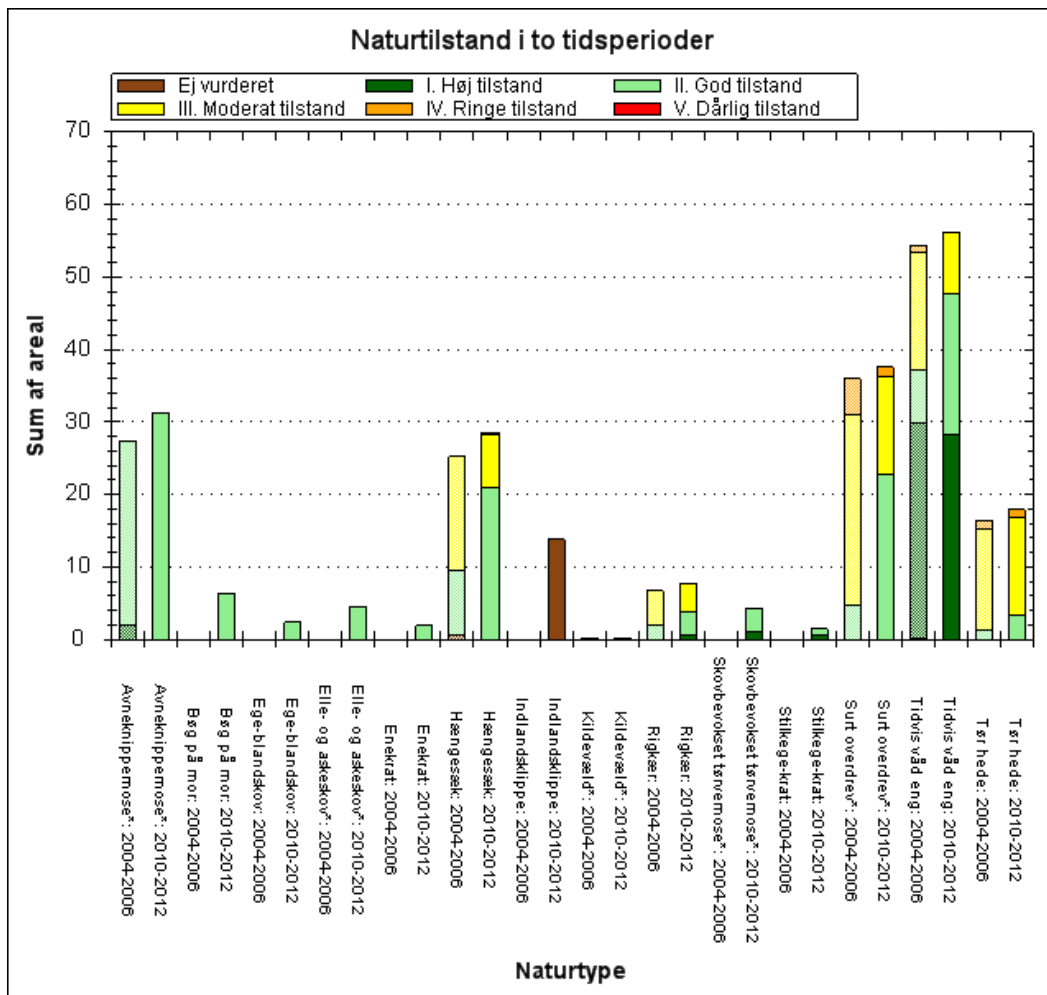
Kildevæld (7220). Det samlede areal af naturtypen er lille og stort set uændret i området.

Rigkær (7230). Naturtypen findes nogle steder i moser på relativt kalkrig, våd bund. Den beskedne øgning af arealet, der fremgår af figuren, skyldes formentlig den mere detaljerede anden kortlægning og ikke reelle ændringer af naturtypens areal i området.

Skovnaturtyper. Det kortlagte areal af skovnaturtyper udenfor fredskov i området omfatter *bøg på mor (9110)*, *ege-blandskov (9160)*, *stilkeke-krat (9190)*, *skovbevokset tørvemose (91D0)* og *elle- og askeskov (91E0)*, der kun er kortlagt én gang. Der er derfor ikke grundlag for at kunne vurdere eventuelle ændringer.

2.5.2 Naturtypernes tilstand og udvikling

Tilstanden og udviklingen af de terrestriske naturtyper fremgår af figuren neden for.

De kortlagte naturtyperes areal og udvikling fordelt på tilstandsklasser ved kortlægningen i 2004-06 og i 2010-12.

En meget stor andel af det samlede areal af både *tør hede* (4030), *surt overdrev* (6230) og *rigkær* (7230) er i moderat og enkelte steder også ringe tilstand. Andelen, der er i god tilstand, viser dog for alle tre naturtyper en fremgang siden den første kortlægning.

Mindre dele af det samlede areal af naturtyperne *tidvis våd eng* (6410) og *hængesæk* (7140) er i moderat tilstand. Hovedparten er dog i god eller høj tilstand, og også for disse typer ses der samlet betragtet en fremgang i tilstanden siden den første kortlægning.

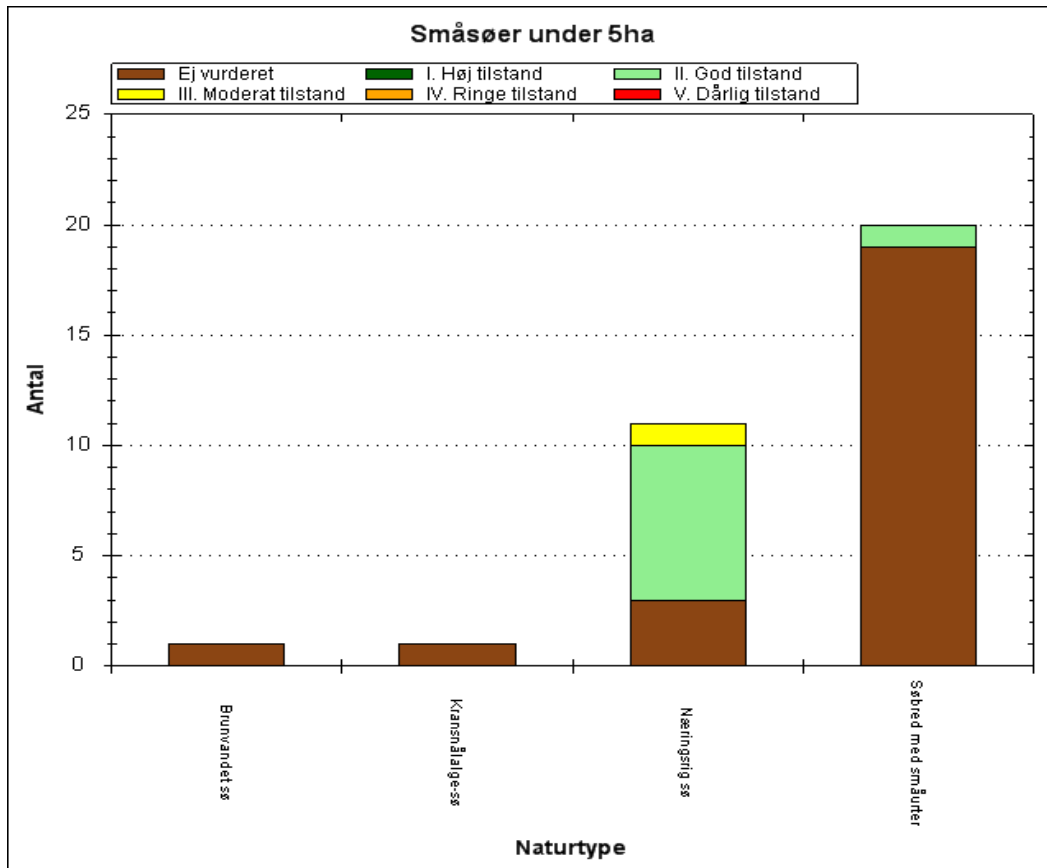
Områdets forekomster af *enekrat* (5130) og *kildevæld* (7220) er alle i god - høj tilstand. Mindre dele af arealet af kildevæld var tidligere i moderat tilstand.

Områdets arealer af de lysåbne terrestriske naturtyper har for alle de tilstandsvurderede naturtyper overvejende en god strukturtilstand. Det er i de fleste tilfælde moderat eller ringe artstilstand, der bevirker moderat eller ringe naturtilstand. Dette kan fx hænge sammen med, at der på de pågældende arealer har været en periode uden drift eller pleje i hvilken nogle af de sårbare arter er forsvundet.

Alle de kortlagte arealer af skovnaturtyperne har enten høj eller god tilstand. Der foreligger endnu ikke en tilstandsvurdering for *indlandsklippe* (8220).

2.5.3 Sø-natur

Søer under 5 ha er naturtype-kortlagt på baggrund af vegetation og en række strukturparametre, metoden er grundig beskrevet i den [tekniske anvisning](#) via DCE´s hjemmeside. I områder, hvor der er foretaget kortlægning af levesteder for vandhulsarter, indgår disse vandhuller i kortlægningen. Der er ikke udviklet et tilsvarende system til habitat-naturtype-kortlægning og tilstandsvurdering af søer over 5 ha. Større søers miljø- og naturtilstand er beskrevet i vandplanen for området.

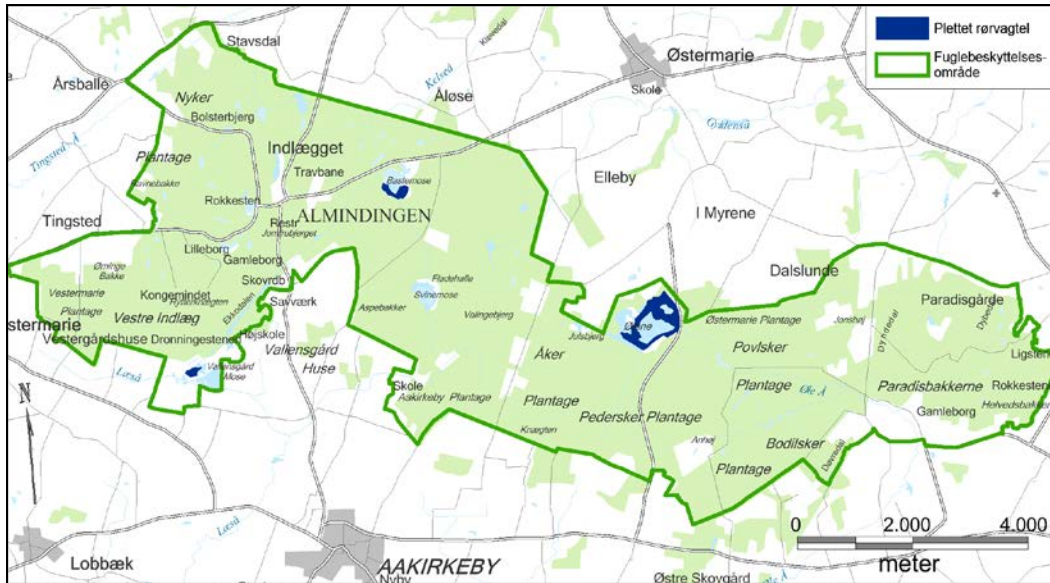
Antal og tilstand af de kortlagte småsøer i området.

Der er i området levestedskortlagt i alt 24 småsøer under 5 ha. Disse søers naturtype er bestemt, men der er ikke indsamlet parametre med henblik på en tilstandsvurdering. Ved overvågning af vandhuller og småsøer efter NOVANA-programmet er foreløbig 9 småsøer naturtypebestemt og tilstandsvurderet. Som det ses af diagrammet er en enkelt af disse i moderat tilstand. Det drejer sig om et relativt nyetableret vandhul ved Nydams Å, som modtager drænvand og har udbredt opvækst af trådalger.

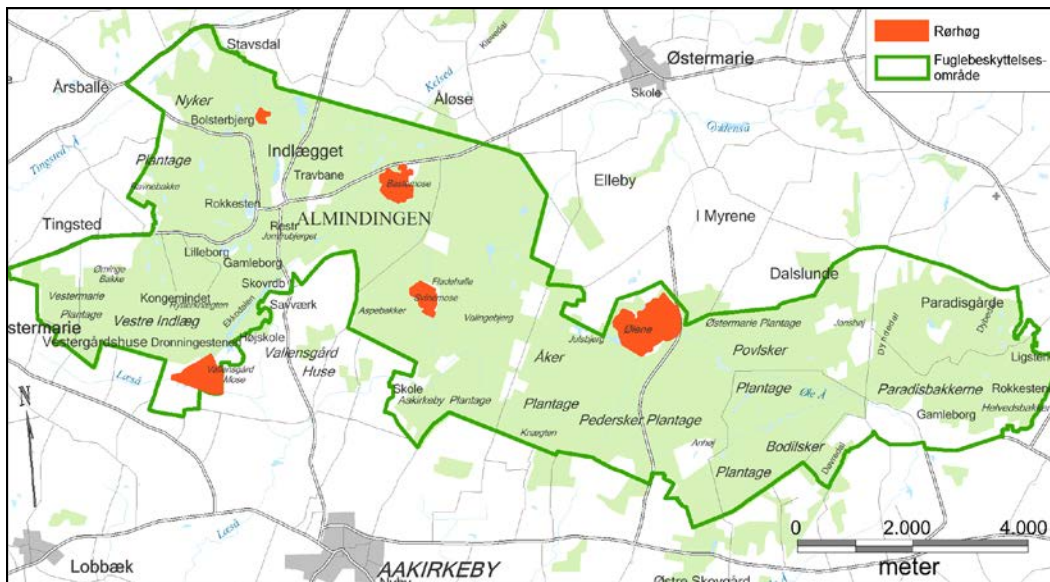
2.5.4 Levestedskortlægning og tilstandsvurdering

Inden for området er der foretaget kortlægning og tilstandsvurdering af levesteder for nogle af områdets udpegede ynglefugle.

I fuglebeskyttelsesområde 80 er der kortlagt 3 mulige levesteder for plettet rørvagtel og 5 mulige levesteder for rørhøg. Kortlægningen af levesteder er foretaget på lokaliteter med tidligere ynglefremkomst af arterne samt på lokaliteter, hvor arten kunne yngle.

Kortlagte, mulige levesteder for plettet rørvgatel i F80

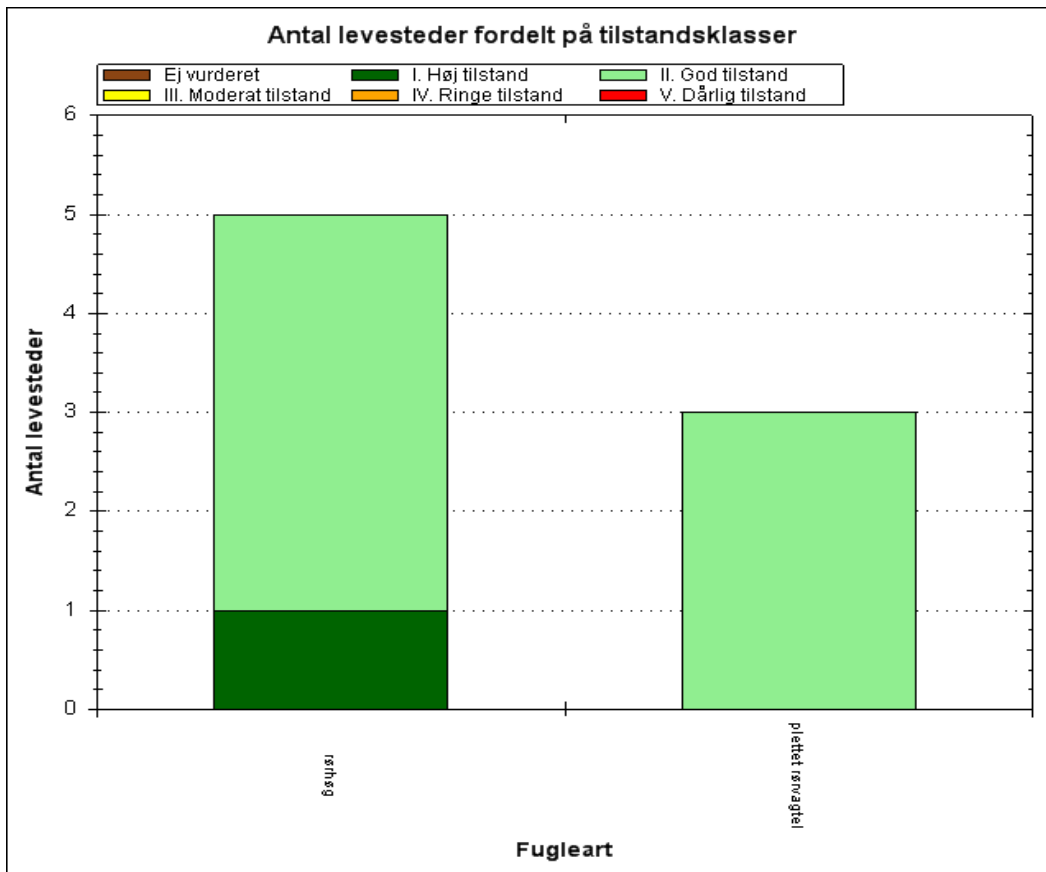
Kortlagte, mulige levesteder for rørhøg i F80

Plettet rørvgatel yngler i åben rørsump eller på meget ekstensivt afgræssede lavbundsarealer. Der er kortlagt forsk rørsump som mulige levesteder for arten ved Ølene, Bastemose og Vallensgård Mose.

Rørhøg yngler i rørsump. Der er kortlagt forsk rørsump som mulige levesteder for arten ved Ølene, Bastemose og Vallensgård Mose, Svinemose og Gammel Mose i den nordvestlige del af Almindingen

Arternes forekomst i området er nærmere beskrevet i afsnittet "Områdets arter".

Kortlægningen af disse ynglefugles levesteder er foretaget i 2013-14, og den beregnede tilstand af disse fremgår af nedenstående diagram. De enkelte lesteders tilstand kan ses præsenteret på kort via Naturstyrelsens [MiljøGis](#)

Antal og tilstand af de kortlagte levesteder for ynglefugle.

De kortlagte levesteder for plettet rørvagtel og rørhøg er alle i god - høj naturtilstand.

2.6 Foreløbig vurdering af negative påvirkninger (trusler mod naturtilstanden)

Negative påvirkninger/trusler defineres i denne sammenhæng som påvirkninger, der - hver for sig eller i kombination indebærer en forhindring eller væsentlig forsinkelse af muligheden for, at naturtypen eller levestedet kan opnå gunstig bevaringsstatus. Det er således nødvendigt – på kort eller langt sigt - at imødegå truslen, hvis naturtypen eller levestedet skal sikres gunstig bevaringsstatus.

2.6.1 Trusler, der vurderes konkret i denne basisanalyse

Vurdering af en række væsentlige trusler har indgået konkret i kortlægning og tilstandsvurdering af naturtyper og levesteder inden for det gennemførte NOVANA-program. Der er desuden foretaget vurdering af registrerbare trusler for arter. Der er tale om kendte og aktuelle trusler med fokus på de forhold, som det er muligt at håndtere forvaltningsmæssigt.

Omfanget af disse trusler for dette områdes lysåbne naturtyper og levesteder er vist neden for og betydningen er konkret beskrevet og vurderet. I den konkrete tekst under hver trussel medtages omtale af arter, hvor truslen også har betydning for en eller flere arter på udpegningsgrundlaget. Dokumenterede trusler for arter er desuden vurderet selvstændigt.

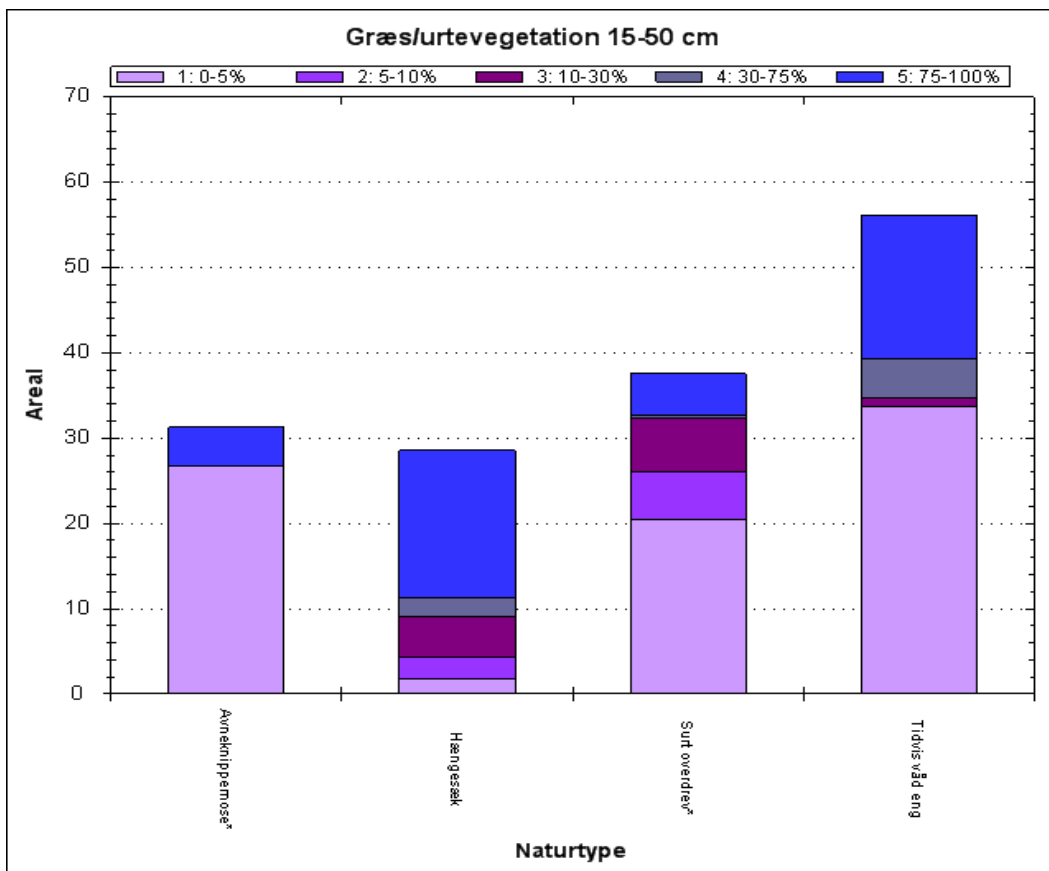
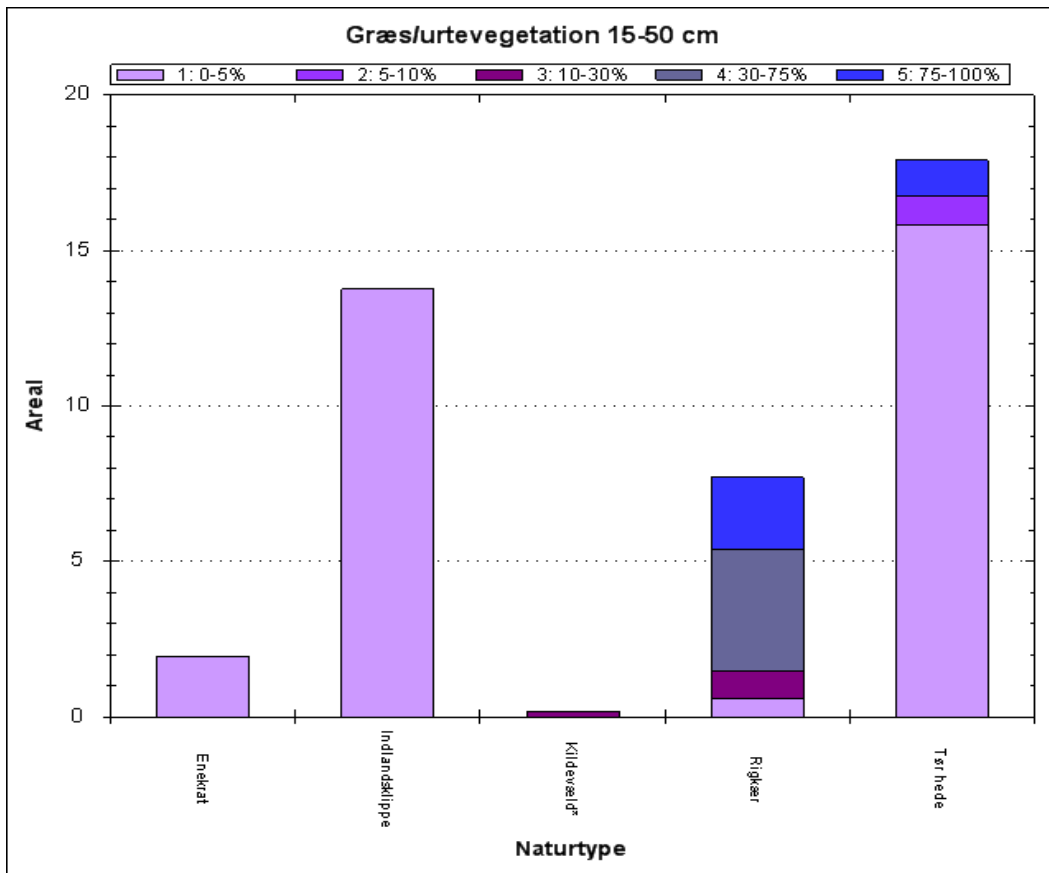
Det drejer sig om truslerne tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi, direkte påvirkning fra landbrugsdrift, forekomst af invasive arter, erhvervs-mæssigt fiskeri i marine naturtyper og forstyrrelse af fugle og havpattedyr samt prædation.

Tilgroning af lyskrævende naturtyper med høje urter eller vedplanter

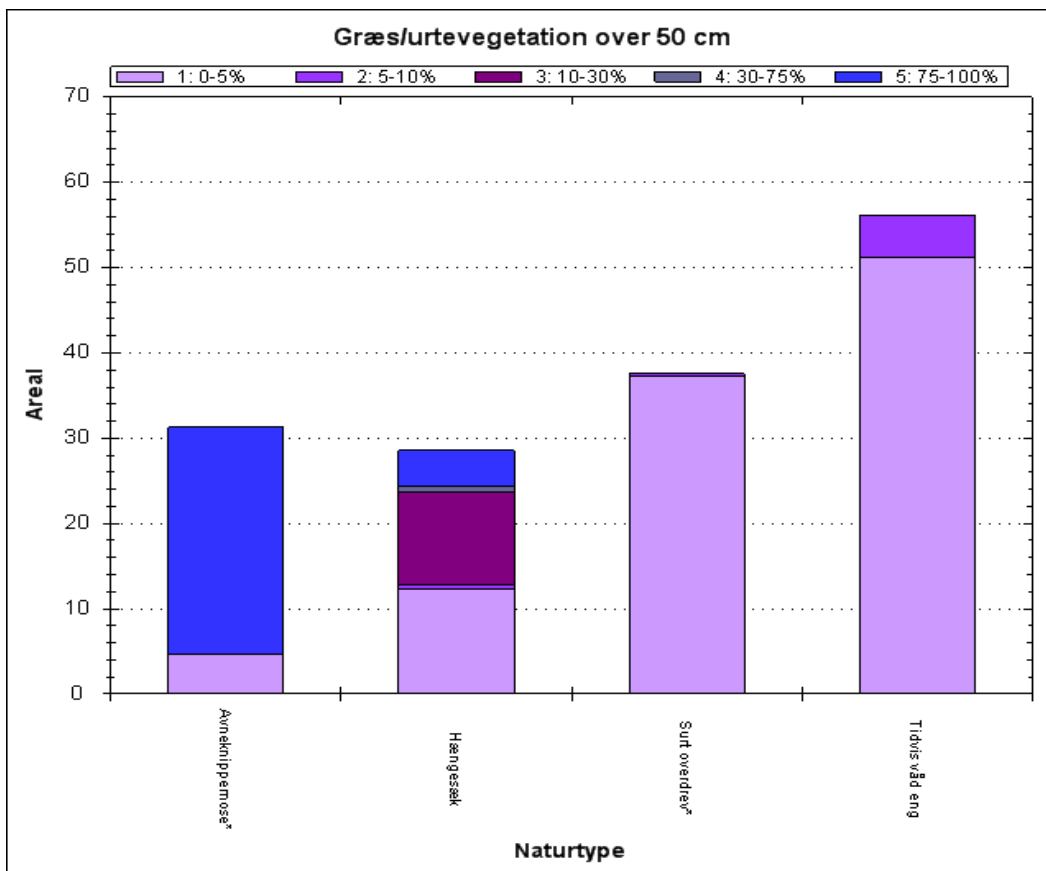
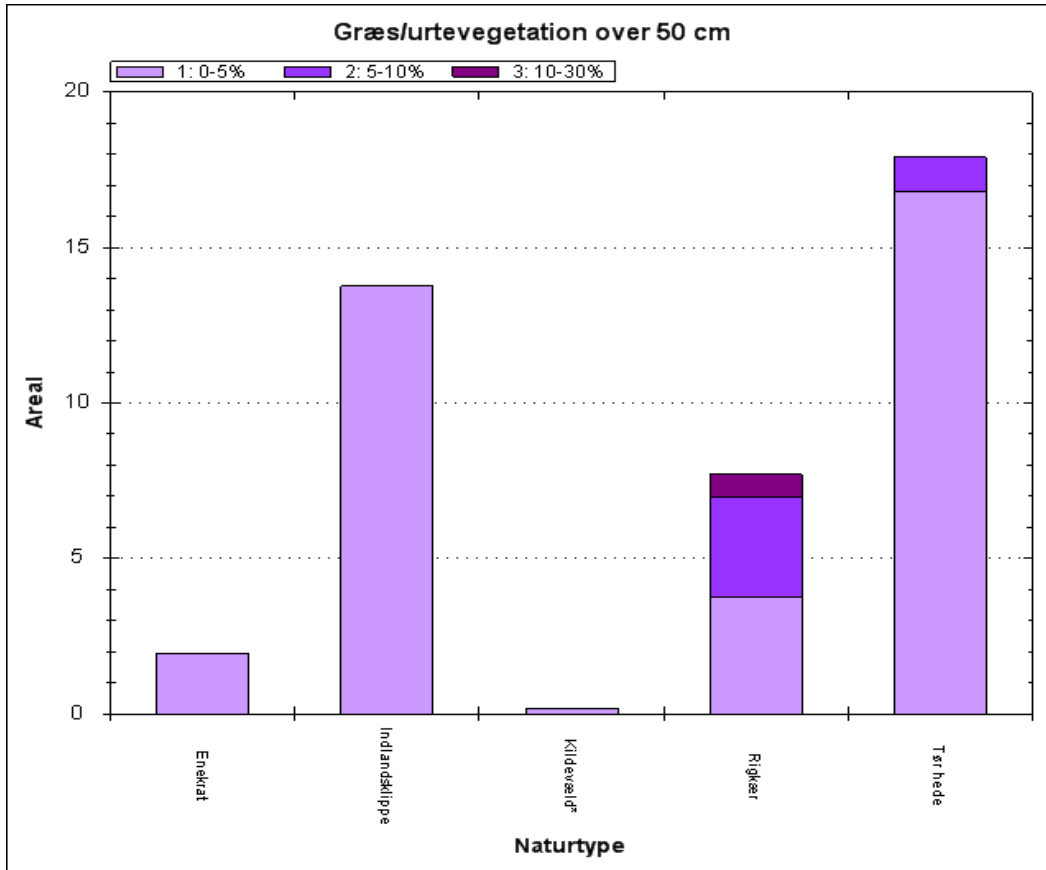
De fleste lysåbne naturtyper er afhængige af græsning eller høslæt – oftest som et led i ekstensiv landbrugsdrift. Ved ophør af græsning eller høslæt vil naturarealet gro til i høje urter og vedplanter, og de lyskrævende, lavtvoksende arter, der er karakteristiske for naturtyperne bliver udkonkurreret.

Ved naturtypekortlægningen er dækningsgraden af forskellige struktur-elementer vurderet, bl.a. dækningsgraden af middelhøje græs-/urtevegetation (15 – 50 cm), dækningsgraden af høj græs-/urtevegetation (over 50 cm) og kronedækket af træer og buske. Dækningsgraden er vurderet på en skala fra 1-5. Resultaterne er vist – fordelt på naturtyper – i de efterfølgende figurer.

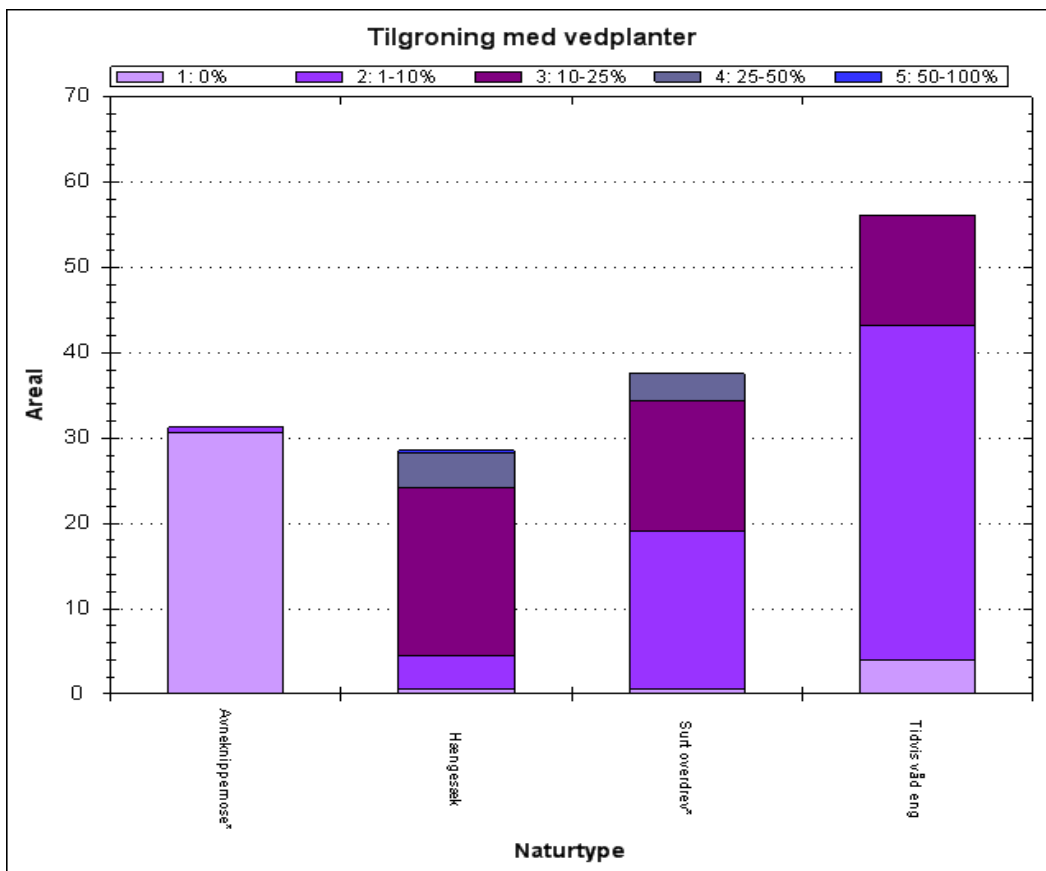
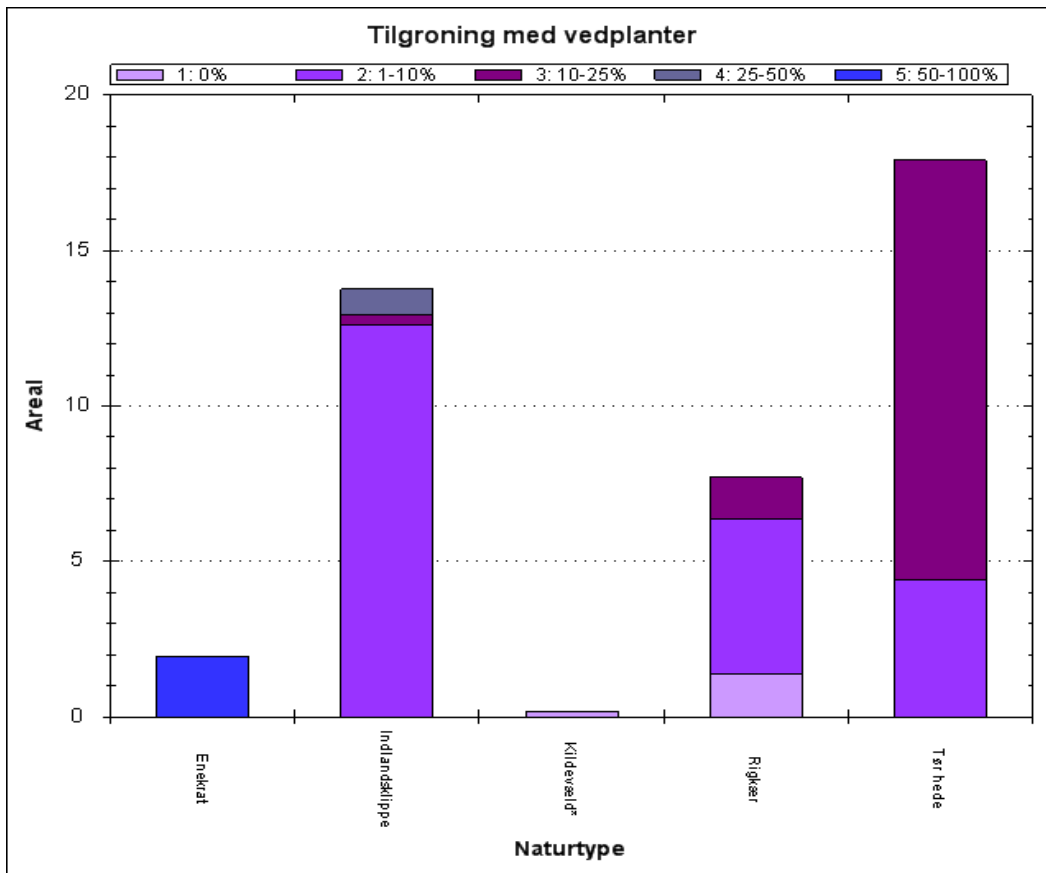
Omfanget og betydningen af tilgroningstruslen er vurderet ved at sammenholde de indsamlede oplysninger om tilgroning med middelhøje urter, høje urter samt med træer og buske.

Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af 15-50 cm høje urter.

Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af urter over 50 cm.

Andel af de kortlagte, lyskrævende naturtyper med tilgroning af buske og træer.

Avneknippemose (7210) er karakteriseret ved høje urter, nemlig hvas avneknippe, og skal normalt ikke plejes. Hængesæk (7140) er en naturtype, der mange steder langsomt over tid vil gro til som skov. Men ved tilstandsvurderingen tæller tilgroning med vedplanter negativt, da det sker forceret som en direkte følge af unaturligt høj næringsstofbelastning og evt. forringede hydrologiske forhold. Andelen af arealet med hængesæk i moderat tilstand er kraftigt tilgroet med pilekrat. For naturtypen kildevæld (7220) er den aktuelle naturtilstand god-høj. Der er ikke registreret en højere grad af tilgroning, hvilket tyder på at plejen er tilstrækkelig..

De øvrige lavbundsnaturtyper rigkær (7230) og tidvis våd eng (6410) har betydelig tilgroning med middelhøje urter, rigkær tillige med høje urter. Dette modsvarer nogenlunde arealandelene med ingen eller utilstrækkelig pleje og, andelen af disse naturtyper er i moderat naturtilstand.

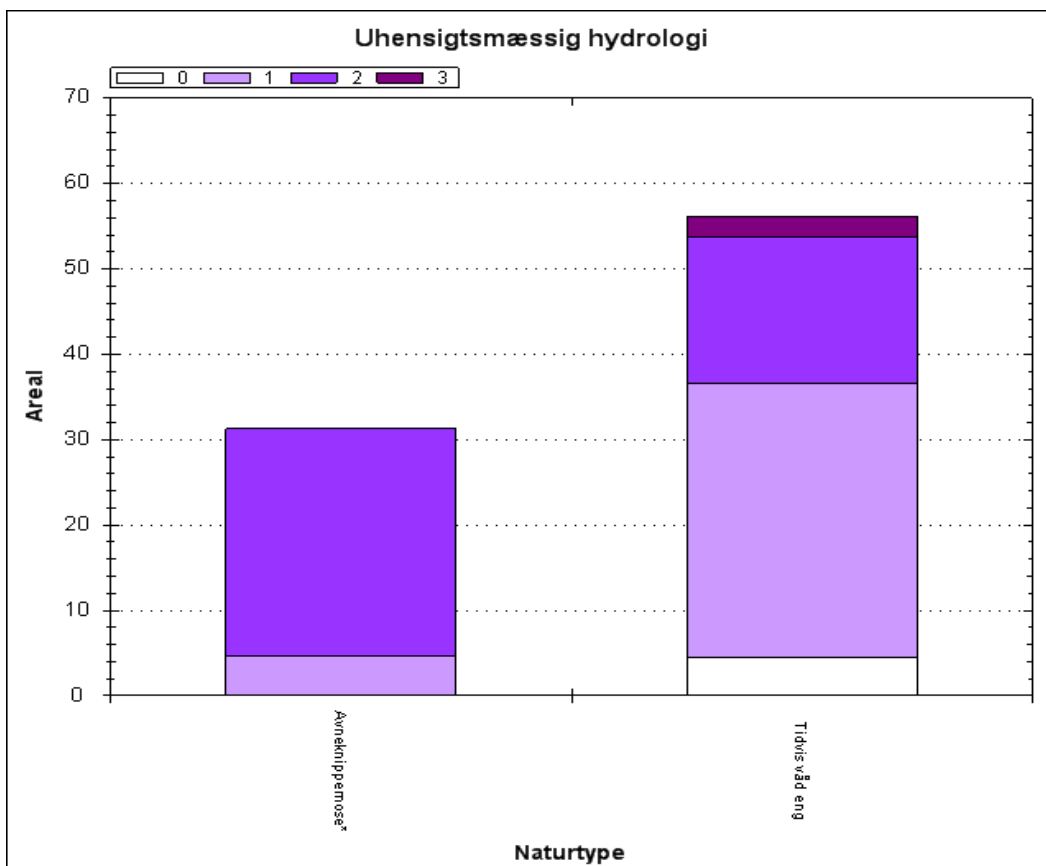
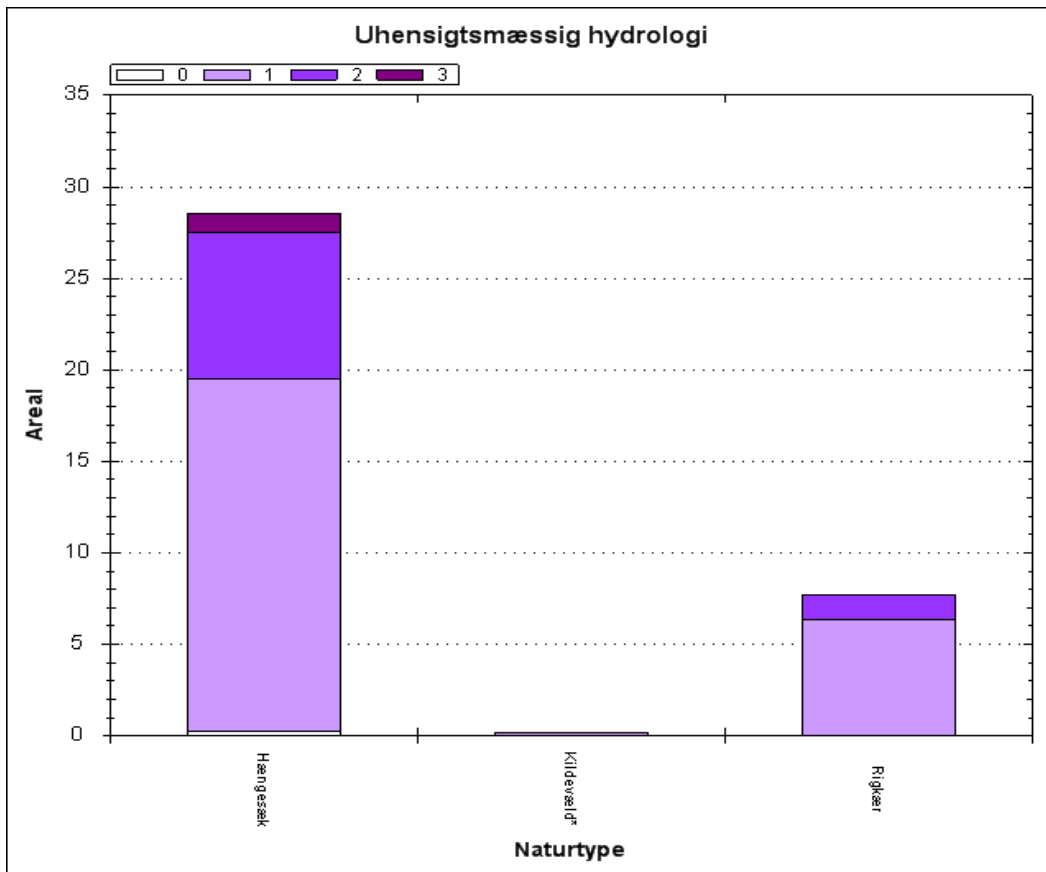
De tørre naturtyper surt overdrev (6230) og tør hede (4030) har som de eneste naturtyper dele af arealet i ringe naturtilstand, for sidstnævnte gælder, at kun 18 % af arealet er i god tilstand. Dette kan i nogen grad hænge sammen med strukturforholdene. For tør hede har tre fjerdedele af arealet en tilgroning med vedplanter på 10 - 25 %. For surt overdrev gælder det ca. halvdelen af arealet.

Enekrat (5130) har en tilgroningsgrad af vedplanter på over 50 %, hvilket dog ikke er problem, blot ene er den dominerende art.

Uhensigtsmæssig hydrologi i vådbundsnaturtyper

Inddigning og kunstig afvanding med grøfter, dræn eller pumper forandrer naturen og kan føre til ændring i vegetationen, således at den naturlige, naturtype-karakteristiske vådbundsvegetation erstattes af en vegetation, der i højere grad præges af mere almindelige, konkurrence-stærke tørbundsarter.

Ved naturtypekortlægningen er det på lavbundsarealer vurderet, hvor stor effekt afvanding har på vegetationens sammensætning af arter. Effekten er angivet på en skala fra 1-5. Resultaterne er vist i figuren nedenfor – fordelt på naturtyper.

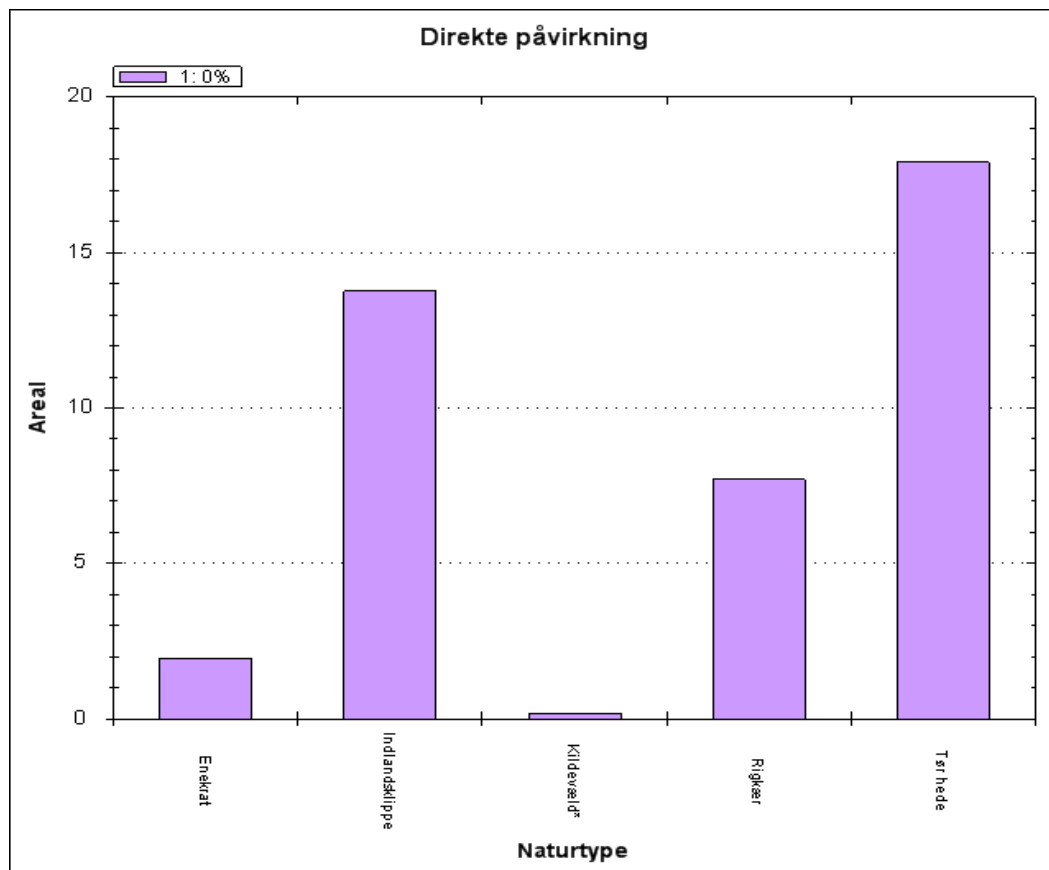
Andel af de kortlagte naturtyper med udtørring/grøftning eller anden afvanding 1. Ingen afvanding 2. Nogen afvanding 3. Tydelige tegn på afvanding 4. Afvanding udbredt 5. Fuldstændig afvandet.

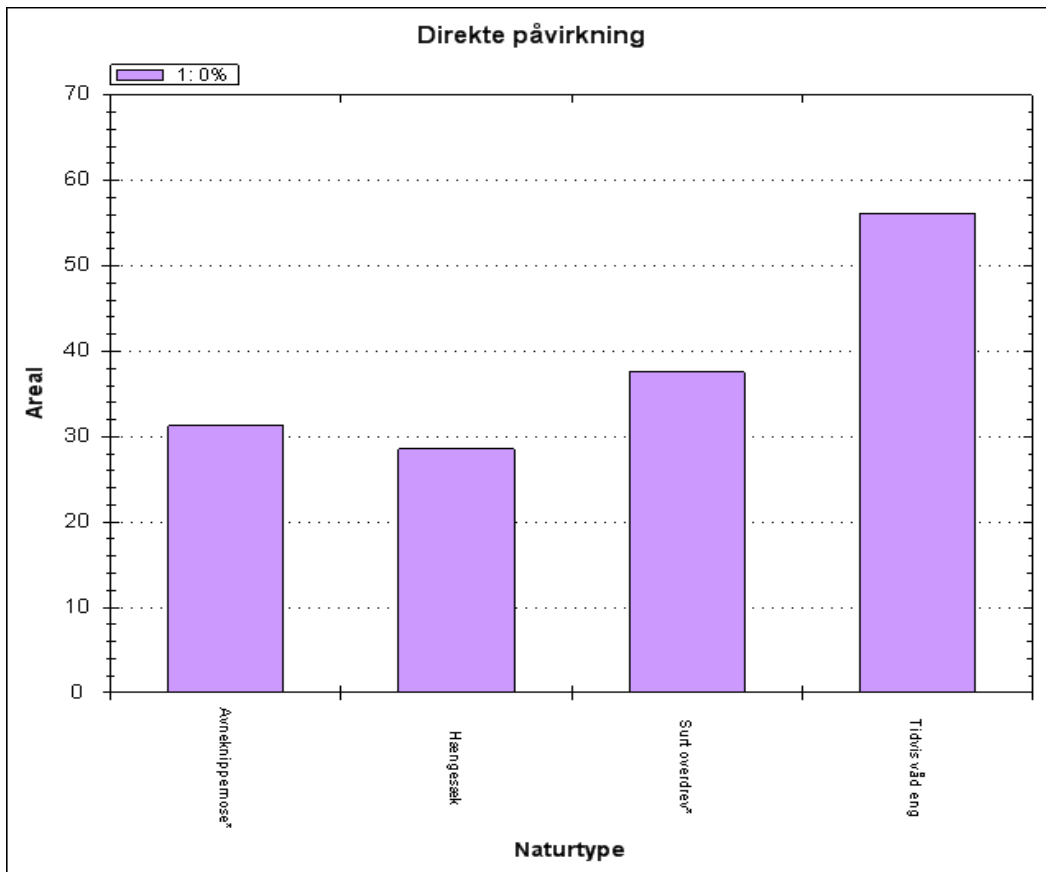
Hovedparten af det samlede areal af avneknippemose er påvirket af nogen afvanding fra grøftning eller dræning, men i en grad, hvor effekten er beskednen, så fugtigbundsvegetation fortsat er udbredt. Mindre andele af arealerne af tidvis våd eng, hængesæk og rigkær er påvirket tilsvarende. Nogle steder er tidvis våd eng og hængesæk dog påvirket i en mere betydelig grad. For tidvis våd eng, hængesæk og rigkær kan forringede hydrologiske forhold være medvirkende til, at der er arealer i moderat naturtilstand. For hængesæk kan effekten være en fremskyndet succession, så naturtypen hurtigere end ellers udvikler sig til skov og krat.

Direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer

Intensiv landbrugsdrift på arealer, der grænser lige op til naturarealer, kan indebære en negativ påvirkning af naturindholdet i randområdet som følge af afdrift/udskylning af overskud af gødning eller sprøjtemidler. Forøget næringsindhold kan medføre, at naturtypens karakteristiske arter udkonkurreres af højt voksende arter, der favoriseres af det forøgede næringsindhold. Direkte tilførsel på naturarealet har samme effekt.

Ved naturtypekortlægningen er det samlede omfang af gødsning, tilskuds fodring og afdrift fra sprøjtning på arealet vurderet. Arealandelen er angivet på en skala fra 1-5. Resultaterne er vist i figuren – fordelt på naturtyper.

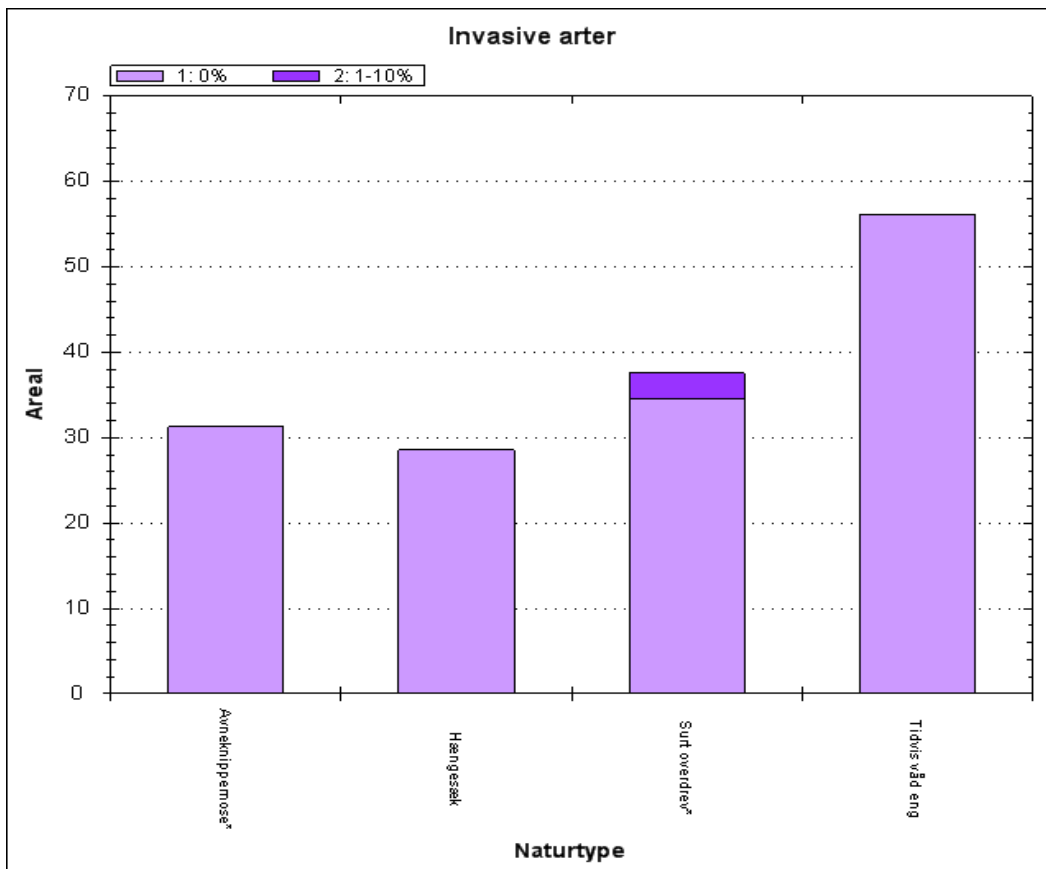
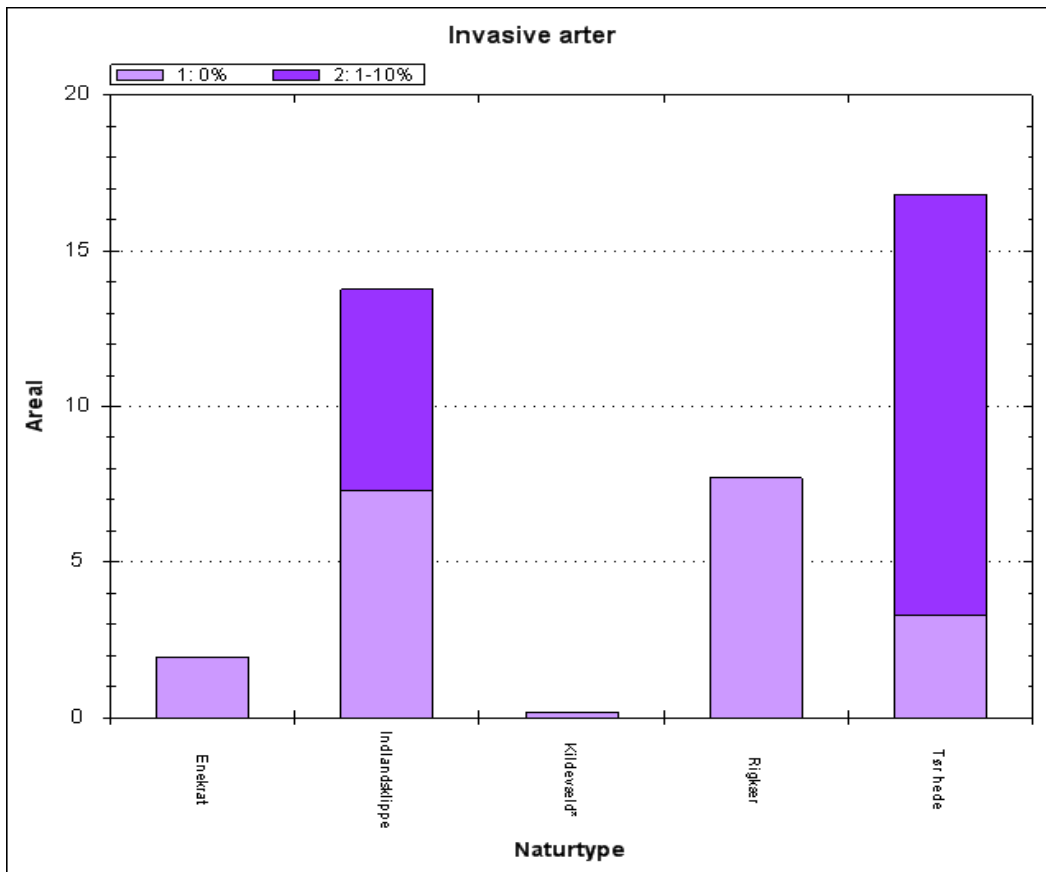
Andel af de kortlagte naturtyper med direkte påvirkning fra landbrugsdrift på tilstødende arealer.

Det ses, at ingen af områdets arealer af lysåbne terrestrisk naturtyper er negativt påvirket af næringsberigelse fra landbrugsdriften på tilstødende arealer.

Forekomst af invasive arter

Invasive plantearter er ikke-hjemmehørende arter, der fortrænger naturlig vegetation. Forekomst af invasive arter er en trussel, fordi arterne breder sig ekspansivt og udkonkurrerer de arter, der er karakteristiske for naturtyperne. Invasive arter er særlig et problem i kyst- og klitnaturtyperne samt på hederne.

Ved naturtypekortlægningen er det vurderet, på hvor stor en andel af det samlede areal, der forekommer en eller flere af de invasive arter, der er opført i Appendiks 2 til den tekniske anvisning for kortlægningen. Resultaterne er vist - fordelt på naturtyper – i figuren nedenfor.

Andel af de kortlagte naturtyper med forekomst af invasive arter.

Den største af de kortlagte forekomster af tør hede på 12,8 ha har en arealandel af invasive arter på 1 - 10 %. Dette slår kraftigt igennem i den generelle naturtilstand for naturtypen. Det gælder også for en lille del af arealet af surt overdrev. Spredning af de invasive arter udgør de konkrete steder en trussel og vil betyde yderligere forringelse af naturkvaliteten.

Forstyrrelser af fugle

DCE har vurderet betydningen af forstyrrelse for Natura 2000-områdernes udpegede arter, samt vurderet om eksisterende beskyttelsesbestemmelser er tilstrækkelige - Vurdering af forstyrrelsestrusler i Natura 2000-områderne.

I Natura 2000-område N186 er Ølene udlagt som reservat med adgangsforbud hele året.

Det vurderes i DCE-rapporten:

For ynglefuglene:

Det er uvist i hvilket omfang ynglende trane er påvirket af forstyrrelser. Bestanden har dog under det nuværende forstyrrelsesniveau opnået en gunstig bevaringsstatus. Det må derfor antages, at denne vil kunne opretholdes med mindre der sker en øgning i forstyrrelsesniveauet. Fleksible tiltag som f.eks. afmærkning, der iværksættes med henblik på at sikre det enkelte ynglepar af trane, vil formentlig kunne yde en effektiv beskyttelse mod potentiel forstyrrelse fra f.eks. færdsel, mens en reservatbekendtgørelse ikke vurderes at være et relevant forvaltningsværktøj. De øvrige ynglende fuglearter på udpegningsgrundlaget har en yngleadfærd, der betyder, at det er vanskeligt at forudsige, hvor de yngler fra år til år. Det gælder generelt, at det i de tilfælde, hvor der er risiko for, at ynglestedet forstyrres, vil være mest hensigtsmæssigt at rette tiltag mod det specifikke ynglested, hvorfor en reservatbekendtgørelse ikke er et egnet forvaltningsmæssigt tiltag.

2.6.2 Trusler, der ikke er omfattet af denne basisanalyse

Næringsberigelse (eutrofiering)

Et forøget plantenæringsindhold af primært kvælstofforbindelser i naturtyperne medfører generelt, at der sker ændringer i konkurrenceforholdene mod mere kvælstofelskende arter. Effekter på en række artsgrupper er nogenlunde ens på tværs af økosystemer med en generel nedgang i de kvælstoffølsomme arter, som oftest er karakteristiske for naturtyper i god naturtilstand. Problemstillingen er nærmere beskrevet i kap. 25.11 i Natur og Landbruskommissionens statusrapport fra 2012.

Den uhensigtsmæssige næringsberigelse kan stamme fra flere kilder:

- *Deposition af luftbårne kvælstofforbindelser* herunder ammoniak er ofte den væsentligste påvirkning af mange naturligt næringsfattige naturtyper. Naturtyperne har forskellig sårbarhed over for kvælstofdepositionen. Der er generelt sket et fald i den luftbårne kvælstofbelastning af naturarealerne inden for de seneste år. Faldet skyldes en nedgang i udledningen fra både danske kilder og udenlandske kilder. Denne reduktion forventes at fortsætte som følge af national og udenlandsk regulering. På trods af reduktionen er talegrænserne fortsat overskredet på en væsentlig andel af naturarealerne, og det giver forringede muligheder for på sigt at opnå eller fastholde en gunstig naturtilstand. Emissionen fra landbrug reguleres gennem husdyrgodkendelsesloven. Med den seneste regulering af loven i 2010 indførtes skærpede krav til godkendelse af husdyrbrug, så der reguleres på den maksimalt tilladte ammoniakdeposition fra lokale husdyrbrug til sårbare naturområder. Denne regulering bidrager til at mindske væsentlige miljøpåvirkninger med ammoniak som følge af lokale påvirkninger af naturområder fra husdyrbrug.

- *Overfladisk tilførsel eller tilførsel med drænvand fra tilgrænsende, gødskede dyrkningsarealer.* Påvirkningen afhænger af topografien og dyrkningspraksis på naboarealer. Randzonoventens indførelse af 10 m randzoner langs visse vandløb vil begrænse den negative effekt for søer, vandhuller og vandløb
- *Fastholdt pulje af næring fra tidligere gødskning.* Denne pulje kan gradvis nedsættes ved i en årrække at vælge en driftsform, der aktivt fjerner næringsstoffer fra naturarealet.
- *Tilførsel med udstrømmende, næringsberiget grundvand.* Belastningen af grundvandet med nedsivende næringsstoffer reguleres af gødskningsloven. Der er igangsat et projekt i regi af det nationale overvågningsprogram, der generelt skal belyse sammenhængen mellem grundvandskvalitet og naturtilstand i grundvandsafhængige naturtyper.

Vandindvinding

Kilder, rigkær og andre grundvandsafhængige, terrestriske naturtyper er helt afhængige af en høj grundvandsstand samt mængden og kvaliteten af det udstrømmende grundvand. Indvinding af grundvand til fx drikkevand og vandingsformål kan reducere grundvandstrykket, som igen kan reducere mængden af udsivende grundvand til naturtyperne og en generel sænkning af vandstanden. En sådan udtørring betyder ændring i vegetationen fra en våd mose med udbredt forekomst af mosser til en mere engagtig vegetation. Udtørringen kan ligeledes resultere i en eutrofiering. Tilknyttede dyre- og plantearter vil ligeledes blive negativt påvirkede.

Miljøfarlige stoffer

Tilstedeværelse af udvalgte miljøfarlige stoffer i vandmiljøet overvåges i det nationale overvågningsprogram. Den konkrete betydning for arter og naturtyper er ikke systematisk opgjort. Tilstedeværelsen af stofferne reguleres af miljøbeskyttelsesloven og gennem vandplanlægningen.

Prædation

Prædation fra særlig ræv og mink kan lokalt indebære en meget væsentlig negativ påvirkning af små ynglefugle-bestande. Prædation fra fisk kan i småsøer have væsentlig negativ indflydelse på paddebestande. Overvågning af prædationen på ynglefuglearter indgår endnu ikke i NOVANA-programmet, hvorfor en konkret vurdering af betydningen heraf ikke indgår i denne basisanalyse. Tilstedeværelse af fisk i småsøer indgår i tilstandsvurderingen af levesteder for padder.

Naturstyrelsen udsendte i foråret 2012 en ny minkforvaltningsplan, som særligt tager hensyn til ynglefugle i Natura 2000-områderne, ligesom prædation i et vist omfang reguleres i 1. planperiode.

2.7 Igangværende indsats

Den 1. generation af Natura 2000-planer blev udstedt i december 2011, og de opfølgende handleplaner endelig vedtaget med udgangen af 2012. Statslige lodsejere har enten udarbejdet særlige drifts- og plejeplaner eller har andre forvaltningsplaner, som opfylder Natura 2000-planernes krav til indsats. Alle statslige lodsejere vurderer, at den samlede, planlagte indsats er gennemført med udgangen af planperioden i 2015.

Det forudsættes, at de aktiviteter, der er beskrevet i kommunale og statslige handleplaner, ligeledes gennemføres i første planperiode.

Indsatsen efter den gældende plan er ikke afspejlet i de data, der ligger til grund for basisanalysen, fordi flere af indsatserne ikke var igangsat ved dataindsamlingen, og fordi naturens økologiske

træghed medfører, at resultatet i naturtilstanden i de fleste tilfælde først kan erkendes efter en årrække.

De første Natura 2000-planer fastlagde rammerne for en række grundlæggende handleplan-tiltag, som f.eks. rydninger, forbedrede hydrologiske forhold og iværksættelse af plejetiltag. Life-projekter, projekter og indsatser med tilskud fra landdistriktsordningerne (LDP) samt kommunale/statslige projekter bidrager til at gennemføre Natura 2000-plan 2010-15.

I dette Natura 2000-område er følgende tiltag iværksat:

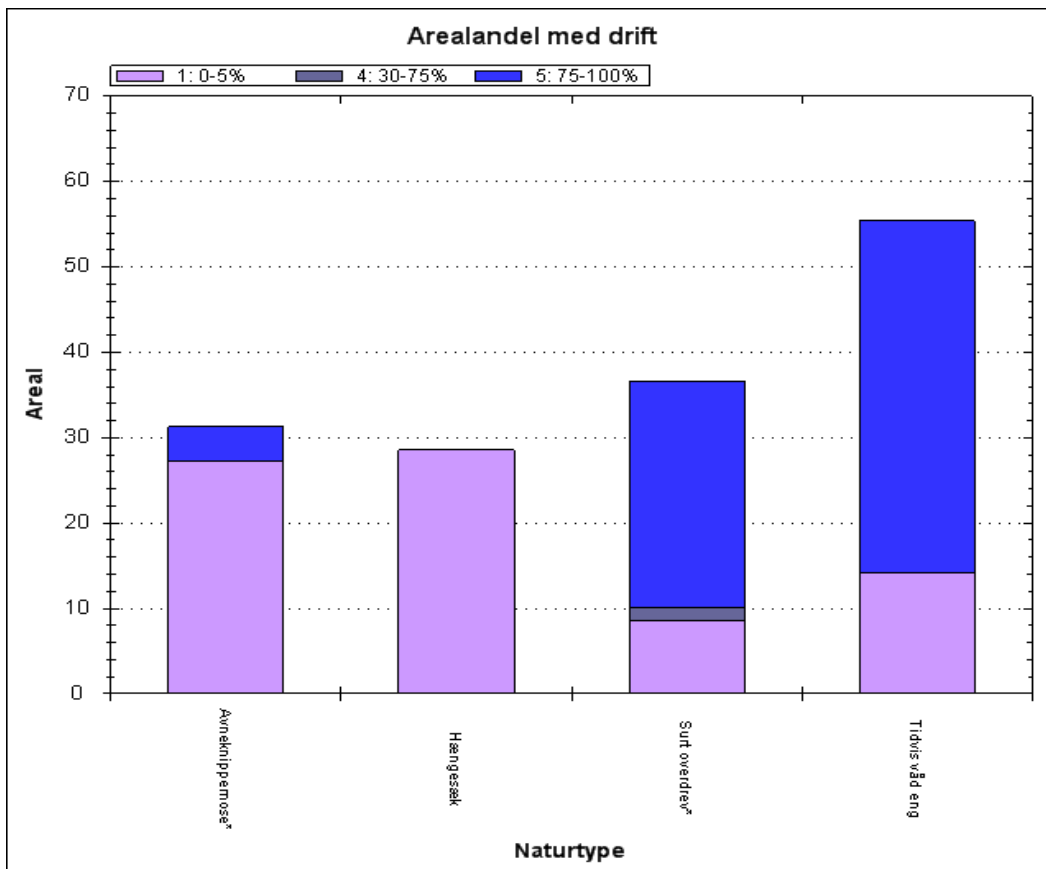
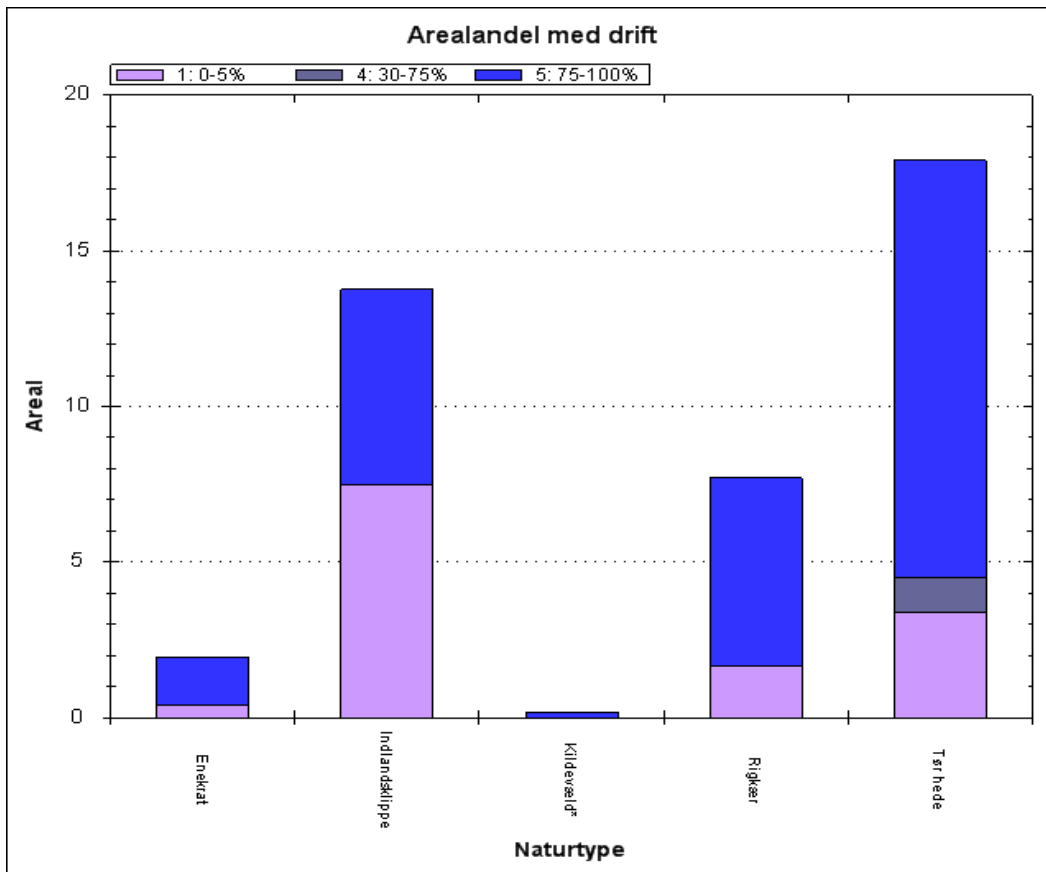
Areal med plejereleterede miljøtilsagn	
Natura 2000-område nr. 186	
Tilsagnstype	Samlet areal (ha)
1. Græsning/slæt	161
2. Forberedelse til græsning	2
3. Rydning	0
4. Samlet areal med plejetiltag	161
Hydrologiprojekter, forundersøgelse	0
Hydrologiprojekter, realisering	0

Arealer med tilsagn til naturpleje-indsats under LDP-ordningerne inden for Natura 2000-området.

I tabellen oven for dækker samlet pleje over nettoarealet med ansøgt støtte til naturpleje-indsats. Specielt i forbindelse med igangsætning af naturpleje kan der til det samme areal være ansøgt om flere typer af indsats – f.eks. både rydning og forberedelse til græsning med hegnsætning.

I Natura 2000-området er der indgået aftaler om tilskud til miljøtilsagn på 161 ha, til forberedelse til græsning på 2 ha og til rydning på 0 ha. Samlet set er der indgået aftaler om tilskud til naturpleje på i alt 187 ha. Der er p.t. ikke indgået aftaler under hydrologiordningen.

Ved indsamlingen af data fra de driftsafhængige, lysåbne naturtyper blev der registreret, om arealet på kortlægningstidspunktet var i hensigtsmæssig drift til sikring af lysåbne forhold. Resultaterne er vist i figurerne nedenfor.

Andel af græsnings- eller høslætsdrift fordelt på naturtyper.

Ved indsamlingen af data fra de driftsafhængige, lysåbne naturtyper blev det registreret, om arealet på kortlægningstidspunktet var i drift til sikring af lysåbne forhold. Der kan være tale om afgræsning, høslæt eller slåning, hvor det afslåede materiale efterlades. Driftsformen er ikke registreret.

Det ses af figuren, at for de fleste af områdets lysåbne naturtyper er størstedelen af deres areal omfattet af græsning, høslæt eller slåning, der langvarigt kan sikre ret lavt bevoksede, lysåbne forhold. Dog er slet intet af arealet af naturtypen hængesæk (7140) omfattet af en sådan drift. I hængesæk vil det ofte i praksis være vanskelig at foretage græsning med husdyr. Hovedparten af arealet med avneknippemose (7210) er også uden drift, men denne naturtype er netop karakteriseret ved at have en høj urtebevoksning bestående af hvas avneknippe.

3. Litteratur

Anvendte EU-direktiver, love og bekendtgørelser:

Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter med senere ændringer (**habitatdirektivet**). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1992:206:0007:0050:DA:PDF>

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/147/EF af 30. november 2009 om beskyttelse af vilde fugle med senere ændring (**fuglebeskyttelsesdirektivet**). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:DA:PDF>

Bekendtgørelse nr. 932 af 24. september 2009 af lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder (**miljømålsloven**), som senest ændret ved lov nr. 514 af 27. maj 2013. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=127102>

Bekendtgørelse nr. 144 af 20. januar 2011 om klassificering og fastsættelse af mål for naturtilstanden i internationale naturbeskyttelsesområder (**målbekendtgørelsen**). <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=135852>

Bekendtgørelse nr. 408 af 01. maj 2007 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (**habitatbekendtgørelsen**). <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=13043>

Anvendt faglitteratur:

Danske naturtyper i det europæiske Natura 2000 netværk. Skov- og Naturstyrelsen 2000. <http://www.cites.dk/udgivelser/2001/87-7279-400-3/helepubl.pdf>

Fugle 2004-2011. NOVANA. Pihl, S., Clausen, P., Petersen, I.K., Nielsen, R.D., Laursen, K., Bregnballe, T., Holm, T.E. & Søgaard, S. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 188 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 49. <http://www2.dmu.dk/Pub/SR49.pdf>

Overvågning af arter 2004-2011. NOVANA. Søgaard, B., Wind, P., Elmeros, M., Bladt, J., Mikkelsen, P., Wiberg-Larsen, P., Johansson, L.S., Jørgensen, A.G., Sveegaard, S. & Teilmann, J. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 240 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 50. <http://www2.dmu.dk/pub/sr50.pdf>

Vurdering af forstyrrelsestrusler i NATURA 2000-områderne. Therkildsen, O.R., Andersen, S.M., Clausen, P., Bregnballe, T., Laursen, K. & Teilmann, J. 2013. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 174 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 52. <http://www2.dmu.dk/Pub/SR52.pdf>

Naturtilstand i habitatområderne. Habitatdirektivets lysåbne naturtyper. Fredshavn, J.R. & Ejrnæs, R. 2009. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. 76 s. – Faglig rapport fra DMU nr. 735. <http://www2.dmu.dk/Pub/FR735.pdf>

Kortlægning af terrestriske naturtyper. Fredshavn, J., Ejrnæs, R. & Nygaard, B. 2011. Teknisk anvisning nr. N03. version 1.04. Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestriske Naturdata, AU-DMU.
http://bios.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/MYndighedsbetjening/FDC_bio/TeknAnvisn/TA-N03-104.pdf

Tekniske anvisninger for kortlægning og registrering af skovnaturtyper og levesteder for skovlevende arter i Natura 2000 områder (TA for skovene). Buttenschøn, R.M. m.fl. 2006. 11 s. Skov & Landskab for Skov- & Naturstyrelsen.

Kortlægning af levesteder for vandhulsarter. Søgaard, B. Teknisk anvisning til kortlægning af levesteder for vandhulsarter (padder, guldsmede og vandkalve) nr. TA-OP 5, version 1.2, Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestriske Naturdata, AU-DMU, 2010.
http://bios.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/MYndighedsbetjening/FDC_bio/TeknAnvisn/TA-OP_vandhulsarter_v_1_2_DMU_27_5_01.pdf

Naturtypebestemmelse samt vegetationsundersøgelse, felt-målinger og udtagning af vandprøve til brug ved tilstandsvurdering af søer og vandhuller <5 ha. Johansson, L.S. Teknisk anvisning nr. S10. Fagdatacenter for Ferskvand, Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 27 s, 2011.
http://bios.au.dk/fileadmin/bioscience/Fagdatacentre/Ferskvand/13-05-27_S10NaturtyperV3.pdf

Overvågning af bred vandkalv *Dytiscus latissimus* og lys skivevandkalv *Graphoderus bilineatus*. Søgaard, B., Holmen, M & Holm, T.E. 2011. Teknisk anvisning nr. A05. Version 1. Nationalt Center for Miljø og Energi. Aarhus Universitet.
http://bios.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/MYndighedsbetjening/FDC_bio/TeknAnvisn/TAA05_Vandkalve_v1_6_6_2011.pdf

Overvågning af flagermus *Chiroptera sp.* Søgaard, B & Baagøe, H.J. 2012. Teknisk anvisning nr. A04. Version 1. Nationalt Center for Miljø og Energi. Aarhus Universitet.
http://bios.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/TAA04_flagermus_v2_rev_9_8_12doc.pdf

Overvågning af padder. Søgaard, B., Adrados, L.C., Fog, K., Würtz Jensen, M. og Svendsen, A. 2011. Teknisk anvisning nr. A17. Version 1. Nationalt Center for Miljø og Energi. Aarhus Universitet.
http://bios.au.dk/fileadmin/Resources/DMU/MYndighedsbetjening/FDC_bio/TeknAnvisn/TAA17_Padder_v1_6_6_2011.pdf

Overvågning af ynglefugle. Pihl, S. & Kahlert, J. 2004. Teknisk anvisning for overvågning af ynglefugle F1, version 2.0. Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestriske Naturdata, AU-DMU.
http://www2.dmu.dk/1_Om_DMU/2_Tvaer-funk/3_fdc_bio/ta/TA-F1.pdf

Ekstensiv overvågning af ynglefugle. Pihl, S., Holm, T.E. & Søgaard, B. 2012. Teknisk anvisning nr. A199, Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi.
http://bios.au.dk/fileadmin/bioscience/ePublikationer/TAA199_Ekstensive_fuglearter_v1.pdf

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Haraldsgade 53
DK 2100 København Ø
Tlf.: (+45) 72 54 30 00

www.nst.dk